

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1900. Första Kammaren. N:o 36.

Fredagen den 4 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne april.

Anmälades och bordlades

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 6, i anledning af *dels* Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde hufvudtiteln, punkten 19:o, gjorda framställning om statsbidrag till vikarie för extra ordinarie lärare vid folkskola m. fl., *dels ock* en i anledning af denna framställning väckt motion;

bankoutskottets memorial n:o 18, angående ändringar i aflöningsstaten för Sveriges riksbank; äfvensom

lagutskottets utlåtande n:o 46, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående åstadkommande af nya, så vidt ske kan, öfverensstämmande civillagar för de tre skandinaviska länderna.

Upplästes och godkändes särskilda utskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 57, till Konungen, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete och till lag om ändrad lydelse af 17 kap. 4 och 11 §§ handelsbalken.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 2 i denna månad bordlagda ärenden, nemligen konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7, sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 5 äfvensom lagutskottets utlåtande n:o 44.

Fredagen den 4 Maj.

Upplästes ett inkommet läkareintyg, så lydande:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare, assessor *O. Bergius*, som lider af vitium organ. cordis, är i behof af ledighet från riksdags-göromålen under nästa maj månad i och för sin helsas vårdande, intygas.

Stockholm den 30 April 1900.

Ernst Fogman,
Legit. läkare.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de ärenden, som denna dag bordlagts första gången, skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att på föredragningslistan för morgondagens plenum måtte bland två gånger bordlagda ärenden uppföras främst statsutskottets utlåtanden n:o 68 samt n:is 71, 72, 73, 74 och 75, derefter sammansatta stats- och lagutskottets utlåtanden n:is 3 och 4, stats- och lagutskottets utlåtande n:o 5, lagutskottets utlåtande n:o 44, konstitutionsutskottets utlåtande n:o 7 och lagutskottets utlåtande n:o 45, i nu nämnd ordning, samt tillfälliga utskottets utlåtanden n:is 8 och 7.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 2,40 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 5 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

n:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, omfattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

n:o 76, i anledning af Kongl. Maj:ts propositioner dels angående ändring i grunderna för pensionering af löntagare vid flottans läkarestat, dels ock angående inqvarteringsbidrag åt flottans läkare;

n:o 77, i anledning af väckt motion om afgjutning i brons af vissa Riksdagen tillhöriga porträttreliefer och byster;

n:o 78, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Eskilstuna stad af mark från Eskilstuna kungsladugård i Södermanlands län;

n:o 80, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af mark från hemmanet Belgstena n:o 1 under Ribbingelunds kungsgård i Kjula socken och Öster Rekarne härad af Södermanlands län till skolhustomt för Kjula församling;

n:o 81, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af åtskilliga kronolägenheter;

n:o 82, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af den kronan tillkommande jordegareandel i grufva samt tre i ämnet väckta motioner;

n:o 83, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af ett kronan tilldömdt skadeersättningsbelopp för obehörig afverkning å den Rättviks och Boda socknemän upplåtna så kallade brobyggnadsskog i Kopparbergs län; och

n:o 84, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtande till landtförsvaret af mark, tillhörande förra kronofogdebostället Vesterhus n:o 2 och förra regementspastorsbostället Vesterhus n:o 3 i Jemtlands län;

sammansatta stats- och bankoutsutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af väckt motion om viss ändring i riksgäldskontorets reglemente;

bankoutskottets memorial:

n:o 19, angående inköp af tomter för riksbankens kontor i Visby och Karlskrona;

n:o 20, angående ändring af Jönköpings- och Mariestadskontorens distrikt; och

n:o 21, angående rätt för bankofullmäktige att i vissa fall utgifva ersättning för skada genom mottagande af visst slag af efterapade riksbankssedlar; äfvensom

särskilda utskottets memorial n:o 3, angående aflöning åt dess tjänstemän.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande under gårdagen bordlagda ärenden, nemligen sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 6, bankoutskottets memorial n:o 18 äfvensom lagutskottets utlåtande n:o 46.

Angående tryckning af konstitutionsutskottets memorial vid vissa riksdagar.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 1 och 2 i denna månad bordlagda memorial n:o 68, angående tryckning af konstitutionsutskottets memorial m. m. vid 1810, 1812 och 1815 års urtima riksdagar.

Herr Billing: Ehuru jag inom utskottet deltagit i det beslut, som nu är föredraget, ber jag dock att få föreslå den förändring, att antalet exemplar, som skulle tryckas, måtte höjas från 500 till 1,000.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föredragna memorial endast yrkats, af herr *Billing*, att utskottets hemställan måtte bifallas med den ändring, att orden »500 exemplar» utbyttes mot »1,000 exemplar».

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande af nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 1 och 2 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 71, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående användande af indragna kronofogde-, häradskrifvare- och länsmanslöner till inrättande af nya sådana tjänster.

Om inrättande af fyra nya landsstats-tjänster.

Punkten a).

Herr Sandberg: Utan att framställa något yrkande ber jag dock att för kammaren få omförmäla, att detta beslut om sammanslagning

af två häradskrifvarettjenster och två kronofogdetjenster på Öland till en af hvardera slaget har väckt mycket missnöje i orten, hvilket missnöje snarare ökas än minskas deraf, att de indragna lönerna på Öland öfverflyttas till Norrland.

*Om
inrättande
af fyra nya
landsstats-
tjenster.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten b).

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 1 och 2 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

n:o 72, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel till hydrografisk-biologiska undersökningar af de Sverige omgifvande hafven,

n:o 73, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag för meteorologiska centralanstaltens förseende med dagliga meteorologiska telegram från Færöarne och Island,

n:o 74, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till forskning efter svenska minnen i främmande länder, och

n:o 75, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag för deltagande i de internationella gymnastik- och idrottstävlingarna under verdensutställningen i Paris,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid förnyad föredragning af sammansatta stats- och lagutskottets den 1 och 2 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 3, i anledning af *dels* Kongl. Maj:ts proposition n:o 34 med förslag till lag om tillägg till värnpligtslagen den 5 juni 1885, beträffande vapenöfning under år 1900 för uttrönande af härens krigsberedskap, *dels* Kongl. Maj:ts proposition n:o 35, med förslag till lag angående mönstring under år 1900 af hästar och fordon för uttrönande af härens krigsberedskap, *dels* Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln, punkt 36:o, gjorda framställning angående anslag till försöksmobilisering, *dels* ock en i ämnet väckt motion, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs å nyo sammansatta stats- och lagutskottets den 1 och 2 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion om utsträckning af tiden för de värnpligtiges öfningar.

*Ifrågasatt
utsträckning
af tiden för
de värn-
pligtiges
öfningar.*

Herr Ridderbjelke: Jag kanske icke borde uppehålla kammaren med denna min motion, synnerligast som jag icke alls fått något

Ifrågasatt utsträckning af tiden för de värnpligtiges öfningar. (Forts.)

understöd från utskottet, men jag anhåller dock att med några ord få angifva motiven för densamma.

Jag kan tyvärr icke dela den åsigt, som utaf många inom denna kammare omfattas, att det skulle vara möjligt att nu kunna föra fram ett värnpligtsförslag, så starkt, att vår armé, uteslutande på den rena värnpligtens grund, har någon utsigt att kunna möta en modernt öfvad fiende. Jag anser att detta icke låter sig göra, och det huvudsakligen af tvenne skäl, det ena att våra vapenöfningar icke kunna blifva nog fullständiga och det andra den betydliga kostnaden. Det är möjligt att vi kunna genomdrifva ett sådant förslag med tillräckliga vapenöfningar för rekryterna, men deremot betviflar jag möjligheten att få igenom de nödvändiga tillämpningsöfningarna. Som herrarna nu veta, så har åtminstone huvudvapnet, infanteriet, 90 dagar fördelade på 2 år, 68 dagar under det första året samt 22 under det andra, *då* samtidigt med stammen, d. v. s. endast stammen och en klass beväring, tillsammans ungefärligen 45,000 man. Här fattas efter mitt förmenande en klass, och det är denna klass, som jag försökt få fram genom ytterligare ett regementsmöte.

I Norge har man gått en helt annan väg. Der har man redan fått fullständiga repetitionsöfningar, och deras tillämpningsöfningar äro redan nu 2 dagar längre än våra, infanteriets under 2:dra, 3:dje och 7:de året samt specialvapnens ytterligare 1 år, d. v. s. 2:dra, 3:dje, 4:de och 7:de året. Norge är sålunda i detta afseende betydligt framom oss.

Det andra skälet, som föranleder min tveksamhet gent emot värnpligtsförslaget i fråga, var, som jag nämnde, kostnaderna. Om vi också kunna få fram de 9 à 10 millionerna dagsverken med ty åtföljande kostnader, samt den öfvergående utgiften för kaserner, så tviflar jag på möjligheten att få fram kostnaden för befålet, ty den befälskader, som blir af nöden sedan vår indelta armé är borta, blir oerhördt dyr.

Med sådana åsichter försökte jag genom min motion få igenom detta regementsmöte, men jag har naturligtvis intet yrkande att göra, men nog är det väl i hvarje fall bättre att hafva en fogel i hand än tio i skogen.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs momentvis till afgörande samman-satta stats- och lagutskottets den 2 och 4 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 5, i anledning af väckta motioner rörande folkskole-lärares m. fl. aflöning.

Mom. a)

Om löne-förbättring för lärare och lärarinnor vid folkskolor m. m.

Herr von Strokirch: Detta betänkande, hvaruti utskottet, på initiativ af enskild motionär, tillstyrker en årlig förhöjning i anslaget till folkskolelärarkårens aflöning med icke mindre än 800,000 kronor, synes mig vittna om en väl långt gånge välvilja såväl mot kom-

munerna som folkskoleinstitutionen, helst då vi besinna, att folkskolelärarnes löneförmåner under de senare 15 åren och sist år 1898 undergått en väsentlig höjning. Då man jemför Riksdagens tillvägagångssätt mot dessa lärare med dess behandling af lärarne vid statens elementarläroverk, är det en ganska stor skillnad. Dessa senare, då de efter mångåriga och kostbara studier stå färdiga att begynna sitt ansvarsfulla kall, tillbakasettas i viss mån såväl i afseende å löneförmåner som hvad beträffar befordringsutsigter och äfven i samhällsställning, hvaremot folkskolelärarne, efter en fyraårig kurs i och för sin utbildning, lätt nog erhålla anställning dels såsom ordinarie och dels såsom tillförordnade och extra ordinarie biträdande lärare. Det vill derfor synas som om denna motion, hvarmed nu afses att ytterligare förhöja dessa folkskolelärares löner, icke borde af Riksdagen godkännas, så mycket mindre, som Riksdagen afslagit Kongl. Maj:ts proposition i afseende å löneförhöjning eller dyrtidstillägg åt våra tjänstemän, och detta, hvarom nu är fråga, i sjelfva verket icke är annat än ett maskeradt dyrtidstillägg. Mig synes derfor, som denna motion ej bort behandlas på sätt nu skett, utan att frågan lämpligen bort uppskjutas till en kommande tidpunkt under afbidan på en efter i vederbörlig ordning skedd utredning om behofvet framlagd kongl. proposition. Utskottet har emellertid ansett annorlunda och i sitt betänkande andragit skäl, som enligt dess åsigt skulle tala för att en löneförbättring måtte komma dessa folkskolelärare till del. Utskottet säger, att ett dylikt behof gäfvade sig mest till känna för de äldre inom denna kår, i följd af nödiga utgifter för familj, för barnens uppfostran och underhåll, och utskottet har derfor valt formen af ett ytterligare ålderstillägg. Jag vill icke tillmäta detta utskottets skäl någon större betydelse, det förefaller mig mera såsom en fras än ett verkligt skäl, och jag anser derfor, att hvad det ifrågasatta ålderstillägget vidkommer det icke bör för närvarande beviljas.

Derefter kommer utskottet in på frågan om kofodret. Här föreslår utskottet, att det skulle utbytas mot en lösen af 100 kronor att tilläggas grundlönen, hvarefter hela grundlönen skulle faktiskt uppgå till 700 kronor, allt i afsigt att dermed underlätta möjligheten till förhöjd pension, och för den orsaken skulle ytterligare erfordras en höjning med 120,000 kronor i det nu för folkskolelärarnes pensionering utgående statsanslaget.

Det kan ju möjligen vara skäl att förvandla kofodret till 100 kronor kontant, men detta är likväl en principfråga, hvilken borde först afgöras, helst utskottet föreslår, att staten skulle med två tredjedelar deltaga uti inlösen af detta kofoder, och denna principfråga hade enligt mitt förmenande bort uppställas såsom en särskild punkt i utskottets betänkande, för att inom Riksdagen debatteras och afgöras. Denna fråga är nemligen af den art, att om man börjar gifva sig in på den vägen, så drager den konsekvenser med sig i form af förnyade framställningar uti enahanda riktning. Om Riksdagen nu beslutar sig för denna inlösen, ligger det antagandet nära till hands, att vederbörande inom kort komma med pretentioner på att staten på samma vilkor äfven skall lemna lösen för öfriga naturaförmåner, såsom husrum och vedbrand, m. m.; men huruvida det kan vara

Om löneförbättring för lärare och lärarinnor vid folkskolor m. m.
(Forts.)

Om löne-
förbättring
för lärare
och
lärarinnor
vid folkskolor
m. m.
(Forts.)

lämpligt att slå in på en sådan princip, vill jag lemna derhän. En vacker dag skulle vi kanske få kunna emotse framställning om att t. ex. medellösa barn af folkskolelärare borde bekomma af staten ett uppfostringsbidrag af två tredjedelar; har man väl börjat med att taga första steget, kommer snart det andra efter.

Helst skulle jag vid denna punkt hafva yrkat återremiss, för att få berörda fråga utbruten från sjelfva klämman, men då detta kanske endast skulle tjena till att utan framgång uppehålla tiden, anhåller jag endast att å den nu föredragna punkten få yrka afslag.

Herr Billing: I åtskilligt af det, som den siste talaren anført, kan jag gifva honom rätt, och det så mycket hellre, som en del af hvad han anført emot utskottets förslag äfven af mig mer än en gång här i riksdagen framstälts som skäl för afslag å framställningar, som varit i viss mån likartade med det här nu föreliggande förslaget. Jag vill erkänna, att det kan hafva sina betänkligheter att på grund af en enskild motion besluta beviljandet af hvad som nu här blifvit föreslaget. Men å andra sidan får man väl medgifva, dels att framställningar angående det för folkskolelärare utgående kofodret lämpligen endast kunna komma från enskildt håll, ty af regeringen har man väl icke anledning att begära eller vänta någon sådan framställning, och dels att, så vidt jag mins, Riksdagen med afseende å förhöjning eller förbättring af folkskolelärarnes löneförmåner vid föregående tillfällen bifallit sådana förhöjningar på grund af enskilda motioner.

Jag vill likaså medgifva, att den siste talaren kan hafva rätt deruti, att, då det icke är längre än två år sedan folkskolelärarnes aflöningsförhållanden förbättrades genom beviljandet af ett andra ålderstillägg, det är något oväntadt, att redan i år nya framställningar om löneförbättringar framkommit. Åt denna tanke har utskottet också i sitt betänkande gifvit ett uttryck. Slutligen har den siste talaren framhållit de skäl, som många gånger förut — äfven af mig — anförts mot yrkande på att kofodret icke längre skulle utgå *in natura* eller endast lösas af kommunerna, utan att staten dervid skulle bidraga med samma proportion som i afseende å den kontanta aflöningen. Jag erkänner äfven, att dessa skäl fortfarande stå kvar och hafva sin relativa giltighet.

Frågar mig då den siste talaren, hvarför jag för min del i alla fall kunnat gå in på hvad här nu är föreslaget, skall jag derom lemna honom följande besked.

Här föreligga nu vid denna riksdag i berörda ärende framställningar af trenne slag.

Först hafva vi motioner derom, att hvad som nu är folkskolelärarnes maximilön hädanefter skulle blifva deras minimilön eller med andra ord, att begynnelselönen skulle blifva 800 kronor, samt att aflöningen med två ålderstillägg skulle uppgå till 1,000 kronor.

Vidare föreligga här motioner ifrån enskilda ledamöter af Andra Kammaren, att staten skulle åtaga sig hela kostnaden för ålderstilläggen, och att kommunerna således skulle vara befriade ifrån att deltaga i denna kostnad.

Slutligen föreligger äfven den gamla frågan om kofodret. Det förekom oss inom utskottet, som om det kunde vara skäl uti att nu, när så många olika framställningar förelågo, söka ernå en definitiv lösning af dessa frågor. Och skall jag säga, hvad som för mig varit det väsentliga skälet att nu gå in på hvad som här är föreslaget, så vill jag nämna, att det helt enkelt varit det, att jag ansett, att tiden nu kunde vara inne för att gå de mycket enhälliga och ihärdiga önskningarna inom Andra Kammaren till mötes i fråga om kofodret. Jag har ansett denna fråga vara af den beskaffenhet, att man både kan och bör göra ett medgifvande, derför att det är otvifvelaktigt, att det finnes goda grunder å ömse sidor för de särskilda yrkanden, som i denna fråga framkommit.

Detta är det hufvudsakligaste skälet, som förmått mig att gå in på hvad som här nu föreslagits, och detta har jag ansett mig så mycket hellre kunna göra, som Första Kammaren för hvarje riksdag visat sig allt mer och mer benägen att gå de här framhållna önskningsmålen till mötes.

Vidare har det synts mig, som om man nu borde vidtaga en definitiv eller åtminstone en för en längre tid definitiv lösning af folkskolelärnarnes aflöningsförhållanden. Utskottet har dervid ansett, att det, för att man skulle få en sådan definitiv lösning till stånd, icke förelåge skäl för att höja den ursprungliga minimilönen, men att det deremot kunde vara skäl att bevilja ett tredje ålderstillägg, då det ju är uppenbart, att, när en folkskolelärare tjenstgjort i 15 år, utgifterna för honom ställa sig drygast. Utskottet var slutligen alldeles ense om att på det allra bestämdaste tillbakavisa hvarje förslag om att staten skulle ensam öfvertaga en del af den kontanta aflöningen.

Utskottet har sålunda gjort den kombination, som här nu föreligger, hvilken icke innebär en förhöjning af folkskolelärnarnes begynnelselön. Denna förblir densamma som nu, d. v. s. 600 kronor plus kofodersersättning, hvilken beräknas till 100 kronor, hvadan alltså hela begynnelönnen skulle bli 700 kronor. Löneförbättringen skulle deremot bestå uti ett tredje ålderstillägg, hvaraf följa ytterligare förmåner i afseende å folkskolelärnarnes egen och deras enkors pensionering. Vi blifva genom ett bifall till utskottets förslag befriade från den gamla kofodersfrågan, hvilken verkligen varit en idislingsfråga i så många år, att den synes mig nu kunna hafva blifvit tillräckligt idislad.

Jag anhåller derför att få yrka bifall till den föredragna punkten.

Friherre Palmstierna: Jag är vlsserligen icke mycket bevandrad i dessa frågor, men då ingen annan talare anmält sig, kan jag icke underlåta att yttra några ord. Med anledning deraf att Riksdagen tidigare afslagit de gjorda framställningarne om dyrtidstillägg för embets- och tjenstemän och icke heller velat bereda de fattiga elementarlärarne och komministerarne en bättre ekonomisk ställning, så skulle, för den händelse den nu föreslagna löneförbättringen åt folkskolelärnarne bifölles, de senare komma i en bättre ställning än de förre och ingen proportion finnas emellan deras löneförmåner, hvilket synes mig vara synnerligen olämpligt. Då för-

Om löneförbättring för lärare och lärarinnor vid folkskolor m. m.
(Forts.)

Om löne-
förbättring
för lärare
och
lärarinnor
vid folkskolor
m. m.
(Forts.)

slaget i öfrigt framstälts af enskild motionär och dessutom innebär en ökad årlig utgift om 800,000 kronor, hemställer jag, herr grefve och talman, om afslag på utskottets hemställan.

Det har visserligen sagts af den siste talaren, att frågan härigenom skulle blifva definitivt ordnad; men då man känner, hvilken utmärkt organisation folkskolelärarne ega, kan man vara öfvertygad om att det icke skulle dröja länge, innan de ytterligare funne på någonting, som de ansåge sig väl behöfva.

Herr Billing: Den siste talaren har otvifvelaktigt rätt derutinnan, att folkskolelärarne redan nu hafva, och ännu mera, om detta förslag bifalles, skulle få en bättre ekonomisk ställning än t. ex. komministerne, och detta är en sak, som äfven vid behandlingen af denna fråga inom utskottet blifvit framhållen. Emellertid har man inom utskottet ansett, att komministerne dåliga ställning icke borde motivera, att man icke stälde det för folkskolelärarne så godt och lämpligt, som man tyckte önskvärdt vore.

Den synpunkten, att förslaget om dyrtidstillägg vid denna riksdag afslagits, har naturligtvis icke heller undgått utskottets uppmärksamhet; men jag får dock erinra herrarne derom, att den kongl. propositionen om dyrtidstillägg afslogs, icke därför att man ansåg, att dyrtidstillägg icke kunde vara önskvärda och lämpliga, utan emedan man ansåg, att behofvet af förbättrade löner borde undersökas individuelt och pröfvas med afseende å hvarje särskild kår. Nu föreligger här ett sådant förslag om löneförbättring för en särskild kår, och då förefinnes ju icke längre det skäl till afslag, som anfördes emot den kongl. propositionen om dyrtidstillägg.

Herr Wieselgren: Jag ber att få uttala såsom min bestämda öfvertygelse, att man i närvarande stund icke kan finna på ett säkrare sätt att hjälpa de fattige komministerne än att bifalla det nu föreliggande förslaget om förbättring af folkskolelärarnes ställning; ty detta skulle ovilkorligen verka till förmån för komministerne. Jag ber därför att få ansluta mig till statsutskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna moment hemställt samt vidare på afslag derå; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr von Strokirch begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad sammansatta stats- och lagutskottet hemställt i mom. a) af sitt utlåtande n:o 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—89;

Nej—22.

Mom. b)—f).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 2 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 44, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industrielt yrke, dels ock fyra med föranledande af berörda proposition afgifna motioner.

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete i
industrielt
yrke.*

Herr Leman: Jag tillåter mig hemställa, att lagförslaget måtte paragrafvis föredragas, derefter öfvergångsstadgandet, förslagets rubrik och utskottets hemställan samt att, för den händelse lagförslaget i vissa delar kommer att af den ena eller andra kammaren återförvisas, lagutskottet måtte lemnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende å de paragrafer, hvilka blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana ändringar, som af ifrågasatta förändringar i de återförvisade delarne kunna föranledas.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

På framställning af herr talmannen beslöts vidare, att af lagförslagets text icke skulle uppläsas andra delar än de, beträffande hvilka uppläsning begärdes, och att de särskilda paragraferna således endast skulle uppnämnas till sina ordningsnummer.

Utskottets förslag till lag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industrielt yrke.

1 §.

Herr statsrådet von Krusenstjerna: Lagutskottet har med bifall till åtskilliga motioner hemställt, att det nu föreliggande författningsförslaget måtte erhålla egenskap af lag i stället för förordning.

Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.

(Forts.)

Att nu gällande bestämmelser, i hvilkas ställe den föreslagna författningen skulle träda, icke tillkommit i den för lag stadgade ordning och att Riksdagen för dem icke ifrågasatt någon annan ordning, tror jag, att lagutskottets ledamöter icke kunna annat än medgifva. Bestämmelserna angående minderårigas användande i fabriker — de före 1881 gällande — innehöllos i två paragrafer, 15 och 16 §§ af förordningen angående utvidgad näringsfrihet år 1864. Denna förordning utfärdades af Kongl. Maj:t på ekonomisk väg. Kongl. Maj:t hade dertill så mycket mera anledning, som Rikets Ständer, med anledning deraf att handelsbalken i 1734 års lag innehöll åtskilliga bestämmelser angående handels och andra yrkens idkande, genom en skrifvelse uttryckligen afstodo från sin lagstiftningsrätt i detta fall och anhöllo, att Kongl. Maj:t ville i dessa ämnen utfärda författning. Resultatet deraf blef, som jag nämnde, 1864 års förordning om utvidgad näringsfrihet, hvilken — jag upprepar det — just innehåller bestämmelserna om barns och minderårigas användande i arbete vid fabriker och handverk. När sedermera Riksdagen på 1870-talet önskade nya och förändrade bestämmelser angående barns och minderårigas användande i arbete vid fabriker och handverk, så tillgick detta på det sättet, att Riksdagen i en skrifvelse af år 1875 endast anhöll, att Kongl. Maj:t måtte låta utarbета en författning i ämnet, men antydde icke med ett ord, att Riksdagen önskade eller ansåg, att den blifvande författningen borde före dess antagande föreläggas Riksdagen till medafgörande. Resultatet af det arbete, som då föranstaltades, blef den nu gällande 1881 års förordning, hvilken utfärdades af Kongl. Maj:t utan Riksdagens hörande.

Nu anför lagutskottet såsom skäl, hvarför den nu ifrågasatta författningen borde blifva lag i stället för förordning, analogien med Riksdagens beslut angående författningen rörande skydd mot yrkesfara, hvilken författning af Kongl. Maj:t förelades Riksdagen för Riksdagens hörande, men af Riksdagen antogs såsom lag. Men, mina herrar, mig synes icke, att man derifrån kan hemta någon afgörande analogi. Ty här är nu fråga om barns användande i industriella yrken, under det att 1889 års berörda författning ålägger yrkesidkarne vissa skyldigheter i fråga om deras arbetare — skyldigheter, som för dem kunna medföra ekonomiska upoffringar. Det gemensamma i båda dessa författningar synes mig endast vara, att båda författningarnes tillämpning skulle stå under öfvervakande af samma tjenstemän. Men ensamt denna omständighet medför väl icke, att den ena författningen i fråga om dess egenskap af lag eller förordning skall vara af samma slag som den andra.

Skall man söka analogier i detta fall, så synes det mig riktigare, att man söker analogier från de andra, särskildt efter 1889 tillkomna, författningar, som beröra frågan om barns och minderårigas användande i yrken. Här hafva vi då två sådana förordningar, som utfärdats efter 1889. Den ena är förordningen af 1891, sedan utbytt mot en annan af år 1896, angående förbud för barn att idka viss försäljning. Den andra är förordningen af den 10 december 1897 angående förbud mot barns användande vid offentliga förevisningar. Nåväl, i hvilken ordning hafva dessa författningar tillkommit? Förordningen

angående förbud för barn att idka försäljning — den första förordningen af år 1891 — förelades Riksdagen genom en kongl. proposition i alldeles samma ordning som det nu framlagda förslaget angående minderårigas användande i arbete, d. v. s. för Riksdagens hörande. Den behandlades af lagutskottet. Lagutskottet framställde åtskilliga anmärkningar mot det kongl. förslaget, men lagutskottet antyde icke med ett ord, att denna författning skulle hafva karakter af lag. Sedermera vid en följande riksdag, år 1896, väcktes motion i medkammaren om en ändring i denna förordning. Motionen innehöll hemställan om en skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t måtte ändra förordningen. Motionen är för öfrigt väckt just af en utaf de nuvarande motionärerna, som yrkat, att den nu ifrågasatta författningen skall blifva lag. Derefter utfärdade Kongl. Maj:t i ekonomisk väg den nya förordningen. Hvad den andra förordningen — angående förbud mot barns användande vid offentliga förevisningar — beträffar, så synes mig dess tillkomst särdeles upplysande i detta fall. Det förhöll sig så, att vid 1896 års riksdag väcktes inom denna kammar en motion, deri det hemställes, »att Riksdagen ville till Kongl. Maj:t aflåta underdånig skrivelse med anhållan att Kongl. Maj:t täcktes låta utröna, om och till hvilken utsträckning stadganden må kunna meddelas i syfte dels att förhindra barns och minderårigas användande vid offentliga förevisningar, såsom lindansning, konstridning, akrobatiska och andra konststycken, vid varieté- och dylika föreställningar, dels att inskränka barns och minderårigas användande vid offentliga teaterföreställningar samt, derest utredningen dertill föranleder, låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag i ämnet.» Den behandlades af Första Kammarens första tillfälliga utskott. Tillfälliga utskottet yttrade då: »Motionären har emellertid icke velat ensamt åt Kongl. Maj:t öfverlemnade utfärdandet af föreskrifter i ämnet, utan hemställt, att, derest af motionären begärd och genom regeringens försorg verkställd utredning dertill föranledde, Kongl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lag i ämnet; men», fortsätter utskottet, »då ofvan omförmälda förordningarna af den 18 november 1881 och den 10 juli 1891, hvilka äro med föreliggande motions syften likartade, tillkommit utan Riksdagens hörande, och Kongl. Maj:t, för den händelse författningsförslag i frågan grundlagsenligt skulle betinga Riksdagens medverkan, otvifvelaktigt kommer att för Riksdagen framlägga förslaget till dylik lag, tillåter sig utskottet med anledning af den förevarande motionen hemställa, att Första Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t aflåta skrivelse med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes låta utröna, om och till hvilken utsträckning stadganden må kunna meddelas i ifrågavarande syfte.» Detta blef denna kammars beslut. Frågan öfverlemnades till medkammaren och behandlades der af ett tillfälligt utskott, som tillstyrkte, att Andra Kammaren måtte fatta samma beslut som Första Kammaren. Under diskussionen der förekom icke ett ord om att detta ämne skulle hafva karakter af lag. Ja, så blef det en skrivelse till Kongl. Maj:t, och så utfärdade Kongl. Maj:t ensam den nämnda förordningen utan Riksdagens hörande.

*Lagförslag
angående
minderårigas
och qvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.
(Forts.)*

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.*

(Forts.)

Som sagdt, exemplet af båda dessa förordningar synes mig erbjuda en mera giltig analogi än den af utskottet åberopade. Med hvad jag nu har yttrat har jag sökt visa, att den omständigheten, att Kongl. Maj:t utfärdade 1881 års förordning utan Riksdagens hörande, icke innebar det ringaste ingrepp på Riksdagens lagstiftningsområde. Den utfärdades i den ordning, som Riksdagen sjelf hade begärt. Nu är det fråga om att sätta en annan författning i 1881 års förordnings ställe. Vid sådant förhållande och med afseende å de af mig nu åberopade analogier från de båda efter 1889 tillkomna förordningar i enahanda ämne kan jag icke finna annat, än att regeringen har haft fullt fog att framlägga denna fråga för Riksdagen i den form som skett. Man kan ju alltid säga, att detta lagstiftningsområde, hvarom nu är fråga, har en större portée än de båda af mig nu nämnda författningarna, men det synes mig, som om det icke vore detta, som borde vara afgörande för Riksdagen. Det är med hänsyn till det prejudikat, som man kan hemta från det beslut, hvilket Riksdagen nu kommer att fatta, som jag anser, att frågan har sin betydelse.

Herr Leman: Det kan ju icke bestridas, att, såsom herr statsrådet yttrade, regeringen haft fullt fog att framlägga detta författningsförslag i form af förordning. Men då nu icke en, utan flera motioner blifvit väckta derom, att förslaget skulle antagas såsom lag, då man dock väl icke kan neka till att detta är, om jag så får säga, en parallel-lag till lagen om yrkesfara, och då dessutom ett motsatt förfarande skulle inneburit risken af hela förslagens fall, emedan åtminstone Andra Kammarens ledamöter i utskottet enhälligt höllo på förslagens form af lag, så har utskottet enats om att föreslå Riksdagen att antaga förslaget i denna form.

På dessa skäl får jag anhålla om bifall till 1 §.

Herr Almström: I likhet med den siste talaren anser äfven jag, att denna mycket viktiga författning bör få antaga formen af lag. Jag får säga, att hade det varit fallet, då den nu gällande förordningen utfärdades, så skulle den säkerligen hafva fått en annan affattning än hvad den nu har, och den skulle antagligen hafva verkat på ett mycket mera tillfredsställande sätt, än hvad erfarenheten visar att den nu gjort.

Men jag har egentligen begärt ordet för att betona, att, i fall kamrarne skulle komma att stanna i olika beslut och ingen sammanjemkning skulle kunna ske, regeringen dock enligt min åsigt bör vara oförhindrad att, på grund af hvad som i kamrarne blifvit yttradt, utfärda bestämmelser i ämnet i form af förordning.

Hvad innehållet i 1 § beträffar, ber jag att få påpeka, att uti det s. k. giltighetsområdet hafva ett par förändringar blifvit gjorda i afvikelse från hvad 1891 års komité föreslog. Deri hafva intagits sågverk och brädgårdar, som icke voro upptagna i komitéförslaget, men deremot uteslutits handel och handtverk. Såsom skäl för uteslutandet har anförts, att det skulle vara omöjligt att öfvervaka lagens efterlefnad i handel och handtverk, och jag medgifver, att det skulle möta

mycket stora svårigheter. Men de äro kanhända dock icke större än de, som nu möta vid öfvervakande af dess efterlefnad inom industrien. Jag har velat mot förslaget anmärka detta, då jag för min del anser, att dessa båda näringar, handel och handverk, mycket väl kunnat medtagas. Men jag anser det icke löna mödan att nu yrka någon förändring i paragrafen, hvarför jag ber att få yrka bifall till densamma.

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.*

(Forts.)

Herr von Möller: Chefen för kongl. civildepartementet nämnde såsom ett skäl för att man skulle antaga Kongl. Maj:ts förslag i form af förordning och icke såsom lag, att Riksdagen förut i sådan form bifallit författningsförslag i liknande syfte. Han åberopade då såsom exempel den kongl. förordningen af den 10 december 1897. Jag tror, att just detta exempel talar för att kammaren måtte besluta det ifrågavarande förslagets antagande i form af lag. Må man nemligen erinra sig, hur Kongl. Maj:t behandlade Riksdagens skrivelse vid detta tillfälle! Riksdagen anhöll om skydd för barn vid offentliga förevisningar, äfvensom att barn icke skulle få användas vid teaterföreställningar, utan efter tillåtelse af vederbörande myndighet. Skrifvelsens senare del behagade Kongl. Maj:t helt och hållet att nonchalera. Oaktadt Första Kammaren utan diskussion bifallit förslaget, och Andra Kammaren fattat samma beslut, ansåg Kongl. Maj:t det lämpligt att helt och hållet åsidosätta Riksdagens önskan. Jag har tagit del af handlingarna, och jag tror mig kunna säga, att hvad som föranledde Kongl. Maj:t att göra detta var en skrivelse från ett visst teaterbolags direktör, en skrivelse som jag gerna skulle närmare vilja kritisera, men nu är icke tid eller tillfälle dertill. Allt nog, han åberopar som skäl, att den sceniska ensemblen skulle störas, om icke barn finge uppträda. Han påstår, att teatern vore en nyttig skola, äfvensom att baletten skulle vara för barnens fysik särskildt utvecklande och ekonomiskt inbringande. Dessa skäl, som anfördes af denne teaterdirektör — hvilken naturligtvis talade af intresse att få *billiga statister* för sin teater — förmädde Kongl. Maj:t att, som jag sade, helt och hållet *åsidosätta* Riksdagens allvarliga önskan, hvarför jag icke tror mig sakna skäl för den hemställan, huruvida det icke är lämpligt, att Riksdagen, när det är fråga om att *skydda landets barn, får hafva sitt ord med i laget*. Det är på denna grund, som jag anser det lämpligt, att förslaget antages i form af lag. Eljest kan man med nyssnämnda exempel för ögonen icke veta, hvad afseende som kommer att fästas vid Riksdagens skrivelse.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes den föreliggande paragrafen.

2 §.

Herr Sjöholm: På det att jag icke må blifva missförstådd — hvarken med afseende å det yrkande jag kommer att göra eller rörande detta lilla inlägg — ber jag att genast från början få tillkännagifva, att jag är en vän och en god vän både till storindustrien

Lagförslag
angående
mindervärgas
och qvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.

(Forts.)

och till folkundervisningen. Jag har någon erfarenhet af förhållandet mellan industrien och folkundervisningen under den nuvarande lagstiftningen, och jag vågar på grund af denna erfarenhet draga några slutsatser, huru det skulle komma att ställa sig i detta afseende, för den händelse Kongl. Maj:ts förslag oförändradt skulle antagas.

Det är med industrien och folkundervisningen som med mycket annat — äfven det bästa — att det kan missbrukas och blifva till en fara. Industriens missbruk hafva vi nog sett och hört talas om i åtskilliga länder. Jag skulle kunna, om jag det ville och ansåge tillständigt, för kammaren upprulla en allt annat än ljus taffa öfver fabriksarbetets inflytande på sjäslifvet. Jag vill af flera anledningar ej göra detta, men jag kan icke underlåta att fästa kammarens uppmärksamhet på att det är alldeles gifvet, att det rent mekaniska arbetet skall utöfva ett förlöande inflytande, synnerligast då barn användas i detta arbete vid så unga år som 12 år. Det kan äfven hafva ett förlöande inflytande på äldre personer, men då har man att tillgå åtskilligt annat, som motverkar detta. Det är ju gifvet, att industrien, särskildt när barn användas i densamma, får lof att stå i samband med en god undervisning, och att äfven hemmets inflytande bör få göra sig gällande. Jag erkänner äfven, att folkundervisningen kan hafva sina faror med sig och kan missbrukas, om densamma icke står i samband med hjertats förädling, med sedlighet och dygd.

I afseende å åldersgränsen, 12 år, är min bestämda öfvertygelse den, att om den nu antages, detta stadgande, särskildt i samband med hvad som kommer i 3 §, att någon obligatorisk undervisning icke skall kunna åläggas sådana barn, som fått afgangsbetyg, äfven med minimikurs, kommer att verka derhän, att folkbildningens nivå sjunker. Det är ju icke förr än vid omkring 7 års ålder, — mellan 6 och 7 år — som barnen komma in i skolan, och kursen är sex-årig. Således komma de att alltid blifva öfver 12 år, i regeln 12 1/2 eller 13 år, innan kursen är slutad. Börjar man nu att taga barnen ur skolan redan vid 12 år, så är det ju gifvet, att de icke kunna genomgå fjerde klassen, utan att de komma att stanna på tredje klassens stadium. Betydelsen af folkskolans fjerde klass är stor. Man kan säga, att tankeförmågan och intelligensen, tagna i strängare bemärkelse, först der vakna, och att barnen då i egentlig mening börja tillgodogöra sig den undervisning de fått i de föregående klasserna. Det har också visat sig, att de, som genomgått fjerde klassen, ofta äro hugade att genomgå — såsom vi ordnat det i Eskilstuna — en femte klass. De deltaga äfven gerna i undervisningen i slöjdskolan. Skulle det nu blifva så — hvilket naturligtvis förslaget skulle medföra — att de flesta barnen slutade i tredje klassen, så skulle detta verka hämmande på folkskolans utveckling. När vi nu nyss, mina herrar, voterat löneförhöjning till folkskoleläraryne och sökt göra det så bra som möjligt i det hänseendet, så hemställer jag, huruvida vi nu böra vara med om en åtgärd, hvarigenom folkskolan skulle sjunka.

Då jag nu hyser den åsigten, att detta skulle verka skadligt, så tror jag, att man bör sätta gränsen vid 13 år. Detta skulle efter mitt förmenande vara till nytta äfven för industrien. Jag vill lemna

den upplysningen, att då enligt den nuvarande lagstiftningen barn under 14 år icke få arbeta mer än sex timmar, så är det åtskilliga industriidkare, som i sitt arbete icke antaga gossar, som icke fyllt 14 år, därför att dessa icke kunna med fördel användas i samarbete med äldre arbetare, då de icke få arbeta samma tid. Sätter man deremot gränsen till 13 år, så kunde de användas i tio timmars arbete eller full arbetstid, hvarigenom äfven den fördelen vunnes, att ingen industriidkare komme i frestelse att använda barn i arbete längre tid, än lag föreskrifver.

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.*
(Forts.)

Jag får således yrka bifall till 2 § med den förändring, att åldersbestämmelsen ändras från 12 till 13 år.

Herr Almén: Att de nya bestämmelserna komma att medföra många förbättringar beträffande det uppväxande släktets användning i industriens tjänst, måste med tacksamhet erkännas. Jag tänker härvid särskildt på kontrollen, som, förut otillräcklig, nu med god vilja bör kunna uträtta något godt. De skäl, som anförts från industriidkarnes sida för att de minderåriga skola få användas redan vid tidigare år, i vissa fall vid 12 år, äro vanligen tvenne. Det ena är, att sysslolöshet är förderlig, och det andra, att den skapar ligapojkar, ett ondt, som man måste försöka att utrota. Från unga år har jag alltjemt respekterat arbetet och ansett, att det medför ofantligt många fördelar. Men deraf följer ingalunda, att detta arbete bör eller får utsträckas till dem, för hvilka det kan blifva skadligt, och detta är fallet, om minderåriga användas i arbete alltför tidigt. Beträffande ligapojkarne — jag antager, att desse utgöra 2 å 3 procent af det uppväxande släktet — synes det mig, att den metod man bör välja för att förekomma, att deras led rekryteras, är framför allt exemplarisk bestraffning i rätt tid. Denna metod torde göra ganska godt, om den användes i stor utsträckning. Men för att rädda 2 å 3 procent af det uppväxande släktet från att blifva ligapojkar, bör man ej medgifva eller på omvägar, så att säga, anbefalla 12-åriges användning i industriens tjänst; ty då offerar man dessa 97 å 98 procent för de 2 å 3 procenten, och detta är en dålig utväg, som straffar sig sjelf i längden.

Jag vet icke, om min åsigt delas eller icke. Men det må väl ändå tillåtas mig att göra en liten jemförelse mellan det sätt, hvarpå man vårdar sig om djuren, och det sätt, hvarpå man vårdar sig om minderåriga. En sådan jemförelse borde kunna öppna ögonen på en del målsmän, som ej tänkt sig, hvad det vill säga att allt för tidigt använda den uppväxande ungdomen i industriens tjänst. Huru vårda sig icke våra landtmän om sina husdjur, särskildt om hästen, men äfven om nötboskapen? De äro angelägna att gifva dem goda bostäder och lämplig föda. De spara dem, hästen för arbete och korna för mjölkproduktion, till dess de kommit till lämplig ålder. Detta kräfver af landtmännen stora uppoffringar. Men de hafva af erfarenhet funnit, att djuren löna dessa uppoffringar. Hästarne blifva starkare och arbetsdueligare än tillföre och korna producera mera och fetare mjölk.

Derigenom få landtmännen sina uppoffringar ersatta. Huru utfaller

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.
(Forts.)*

nu en jemförelse med den vård, som består menliga individer? Jo, säges det, både bostad och föda är i allmänhet sämre för dessa. Mången kan dock af ekonomiska skäl icke åstadkomma nödiga förbättringar. Till arbete tager man barnen, då de långt ifrån äro fullvuxna, ja, innan de ännu äro halfvuxna. Man skall vara blind, om man ej ser, att en tolfåring icke har sådan hvarken fysisk eller moralisk utveckling, att han kan användas till släparbete. Och hvad är det för arbete man använder honom till? Man säger, att den minderårige användes endast till måttligt och äfven för honom nyttigt arbete. Ja, derom kunna meningarna vara delade. Åldersgränsen 12 år är nära nog onaturlig. Individen har då ej nått den utveckling, att han kan uthärda ansträngning utan att taga skada deraf. Ibland får tolfåringen visserligen arbeta ofvan jord, men ibland också under jord. Och icke nog med, att 12-åringen användes till arbete om dagen; man tager honom stundom i anspråk äfven vid nattligt arbete. Mina herrar, detta straffar sig sjelft förr eller senare. Det uppväxande slägtet blir försvagadt och kan därför icke prestera hvad det eljest skulle hafva kunnat.

Af dessa skäl synes det mig i sanning önskligt, att Riksdagen stannar vid 13 år såsom den ålder, före hvilken minderårige icke få användas i industriellt arbete. Det må nu vara med eller utan läkarebetyg, bör tillåtelse dertill icke gifvas.

Vi diskutera ju nu 2 §, men det torde ändock tillåtas mig att yttra mig något om 3 §, synnerligast som jag snart måste aflägsna mig från sammanträdet. Meningen vore, att minderårige, som fyllt 12, men icke 13 år, skulle med stöd af läkarebetyg få användas i arbete under längre tid än den för tolfåringar i allmänhet medgifna. Det vore önskligt, att denna tillåtelse borttoges. Först och främst komme läkaren här i en bekymmersam ställning. Våra stora industriidkare hafva nog i allmänhet ackord om läkarevård för sin stora arbetarepersonal. Med hänsyn till dessa späda varelser, hvilka föräldrarne önska skola få användas i industrien, för att de må kunna bidra till familjens uppehälle, men för hvilka det fordras läkarebetyg, för att de skola kunna antagas, komme fabriksläkaren i en svår ställning. Nekade han betyget, riskerade han att förlora ett lönande ackord. Gåfve han betyget mot bättre vetande, hvilket jag hoppas icke måtte ifrågakomma, vore det än värre.

Min bestämda mening är, att minderårige ej skola få användas till industriellt arbete, förrän de fyllt 13 år. Den föregående talaren utvecklade från sin ståndpunkt å ett område, der jag ej är hemmastadd, i mitt tycke fullt giltiga skäl, hvarför minderårige icke böra få användas i arbete dessförinnan. Såväl på grund af hvad jag nu sagt som på grund af hvad den föregående talaren anfört anhåller jag, att kammaren måtte besinna det uppväxande slägtets bästa och sätta åldersgränsen för minderåriges användning i industriens tjänst till 13 år.

Herr Leman: Med afseende å en lagstiftning af ifrågavarande art är det särskildt fyra kraf, som göra sig gällande. Det är krafvet från pedagogerna eller folkskolelärnarnes kraf; det är krafvet från

läkarne, som förfäktat hygienens kraf; det är krafvet från indtstriens män och till sist, det icke minst viktiga, krafvet från de fattige och deras barn på rätt att få arbeta och försörja sig. När man nu skall stifta en dylik lag, tillhör det ju lagstiftaren att något så när väga mellan dessa kraf och taga hänsyn till hvad som kan vara berättigadt i dem, men icke gifva det ena krafvet för mycket på det andras bekostnad. Nu hafva vi här redan hört två målsmän, en för pedagogerna, om jag så får säga, och en för hygienien. Begge två hafva dock talat, synes det mig, ur en något ensidig synpunkt.

Den förste talaren anmärkte, att folkskolan måste behålla barnen, till dess de fyllt 13 år. Det är väl dock icke så för närvarande. Enligt nu gällande folkskolestadga hafva barnen rätt att utgå, antingen då de genomgått fullständig lärokurs eller, hvilket icke är så sällsynt, enligt medgifvandet i stadgans 48 §, att barn, som äro fattiga, lekamligen fattiga, d. v. s. hvilka ej ega någonting, eller andligen fattiga, d. v. s. sådana, som hafva svårt att läsa och fatta, må kunna få utgå äfven efter genomgången minimikurs. Hvad beträffar särskildt första gruppen af dessa fattiga barn, hvilkas föräldrar behöfva hvarje bidrag de kunna få till familjens uppehälle, vilja de i allmänhet gerna komma i arbete. Nu, vill man, att lagstiftaren skall säga: de få ej arbeta. Skolan kan visserligen ej hafva vidare kraf på dem; ty skollagstiftaren säger: må blifva befriad. Så komma hygienens målsmän och säga: de duga ej att arbeta. För att pröfva riktigheten af detta påstående, har lagstiftaren bestämt, att de minderårige icke få börja arbeta förr, än de undergått läkarebesigtning.

Man påstår, att allting är så förfärligt i fabrikena. Men det finnes så mycken annan rörelse än fabriksverksamhet, i hvilken de minderårige kunna användas. Vi ha t. ex. sågverksrörelsen i Norrland. Vid brädgårdarne få minderårige springa omkring med rödfärgsburkar och stryka rödfärg på stabbarne. Äfven kunna de minderårige, så hemskt ordet grufarbete än låter, vid grufvorna, å malmfälten, få arbete, som är nästan en lek, som består allenast i att sitta och sortera malmbitar. Föräldrarne kunna föra barnen med sig till arbetet och dervid hafva dem bättre under sin uppsigt, än om barnen, sedan de slutat skolan, skulle få löpa omkring hvar som helst.

För min del tror jag därför, att man bör vara försiktig, då man stiftar en dylik lag, och ej afskära möjligheten för backstugusittare och andra mindre bemedlade att låta sina barn bidraga till familjens försörjning. Andra skola helt visst försöka visa med fakta, att det i stället för att skada är välgörande för barnen att få arbeta. Man må ock ihågkomma, att denna författning handlar endast om storindustrien, men att ofantligt många andra handteringar finnas, som ej beröras af densamma: handel, handverk och sådant arbete, som utföres af pojkar, som springa såsom telegrafbud, m. m. Till sådant arbete kunna minderårige tagas vid 11 år, 10 år eller när som helst. Om samhället emellertid inträder på en sådan skyddslagstiftning, som nu blifvit anvisad, vore det otvifvelaktigt ganska nyttigt. Det

*Lagförslag
anående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industrielt
yrke.*
(Forts.)

Lagförslag är därför, som jag, herr grefve och talman, yrkar bifall till Kongl. Maj:ts med utskottets öfverensstämmande förslag.

Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.
(Forts.)

Herr Almström: Med all aktning för den ärade talaren på södermanlandsbänken får jag dock säga, att det framgick af hans anförande, att han måste ha missuppfattat folkskolestadgans bestämmelser och deras tillämpning på minderåriga, som äro i arbete. Jag skall be att, för att klargöra saken, få i största korthet omnämna, att enligt nu gällande folkskolestadga tvenne olika kurser äro föreskrifna: en minimikurs och en högre kurs. När en lärjunge genomgått den högre kursen, har han ovilkorlig rättighet att erhålla afgångsbetyg från folkskolan. Det är den högre kursen, som menas, då det här talas om fullständig lärokurs. Den minderåriga, som endast genomgått minimikursen och erhållit tillstånd att lemna folkskolan, är fortfarande, äfven om denna författning antages, skyldig att begagna sig af de kompletteringskurser, som finnas inrättade. Det var i fråga härom, som jag tyckte, att den talare, jag hänsyftar på, icke fattat författningen riktigt. Den, som genomgått fullständig lärokurs, kan deremot enligt nu gällande bestämmelser icke af skolans målsmän åläggas att fullfölja sin skolgång. De fortsättningskurser, som finnas anordnade på vissa ställen, äro fullkomligt fakultativa. De kommunala myndigheterna hafva befogenhet att inrätta sådana kurser. Men de hafva ingen befogenhet att ålägga minderåriga att begagna sig af dem. Jag har velat klargöra detta, emedan under de öfverläggningar, som förut förekommit i detta ämne, man hållit före, att äfven de, som genomgått folkskolan fullständigt, hade skyldighet att begagna sig af fortsättningskurserna.

Då nu, efter hvad man känner och enligt de upplysningar jag inhemtat i ecklesiastikdepartementet, medelåldern för minderåriga, som genomgått fullständig lärokurs, är 12 $\frac{1}{2}$ år, vill jag fråga skolans målsmän: hvilken olägenhet kan undervisningen hafva deraf, om det tillåtes en minderårig mellan 12 och 13 år att fullgöra 6 timmars arbete om dagen? Det finnes i Stockholm och andra städer, äfven i Eskilstuna, en extra kurs tillagd, en femte klass, som den ärade talaren kallade den. Den motsvaras i Stockholm af 13 och 14 kurserna. De 12 första kurserna innehålla det, som är obligatoriskt. De tillagda 13 och 14 kurserna äro extra kurser. Minderårig, som fyllt 12 $\frac{1}{2}$ år och som genomgått fullständig lärokurs, har, om han och hans målsman så önskar, rättighet att fortsätta med extra kurs. Derfor finnes intet hinder. Men de, som icke hafva fallenhet för studier, de, som icke hafva råd att fortsätta skolgången, böra väl ej förhindras från den lagliga rättighet de hafva att antaga arbete, om sådant erbjudes. Jag vill dessutom påpeka, att, ehuru medelåldern vid afgång efter genomgången fullständig kurs är 12 $\frac{1}{2}$ år, en stor mängd af de minderåriga redan vid tidigare år avsluta denna kurs. Det är i min tanke viktigt för en minderårig, att han före 13 års ålder får inträda i arbete, i synnerhet ur den allmänna moralens synpunkt. Den mellantid af $\frac{1}{2}$ år och ännu mera, som eljest skulle förflyta, innan han skulle få inträda i arbete, komme i de flesta fall icke att användas till fortsatt skolundervisning, utan

till något helt annat. De senare årens erfarenhet har nog visat, hvar till det mellanrum af 1½ år, vi nu hafva, ledt.

Den ärade talare, som jag här bemött, inflikade några ord om den dåliga anda, som råder bland arbetarne i fabrikerne. Detta kan väl till någon del vara befogadt. Men nog tror jag, att hvad som blifvit sagt här derom ej endast af den ifrågavarande talaren, utan i ännu skarpare form af andra, är till stor del obefogadt. Det fins naturligtvis der dålig ton, men det fins der också mycket af god ton. Icke förbättrar jag emellertid tillståndet härutinnan genom att tillfredsställa de kraf, som skolans och hygienens målsmän framställa. Och det fins andra kraf än skolans och hygienens. Det fins behof att förtjena, det fins behof att i tid inhemta den skicklighet i vissa yrken, för hvars inlärande det fordras, att barnen vid tidig ålder inträda i arbete. Och hvad de hygienens fordringar beträffar, som så starkt betonats af generaldirektör Almén, får jag säga, att hvad han yttrade var i högsta grad öfverdrifvet. Man har sökt genom läkarebesigtning vid antagandet, hvilken kan verkställas af hvilken legitimerad läkare som helst, och läkarebesigtning en gång om året af en af Konungens befallningshafvande förordnad läkare försäkra sig om, att inga andra antagas än de, hvilka äro tillräckligt kraftiga för det arbete, som kräfves, och att de icke öfveranstängas. Då vi komma till den paragraf, som handlar om detta, skall jag yttra mig mera derom. Jag tror ej, att det kan uppställas bättre försigtighetsmått, och det säkra är, att genom att införa sådana bestämmelser man skall förekomma, att åtskilliga, som äro svaga och olämpliga, icke blifva i arbete antagna. Ur rent industriell synpunkt är det dock icke af så synnerligen stor vikt, om den bestämmelse, som här föreslagits, blifver införd. Man vill i regeln ej använda dem, som äro yngre än 13 år, och man antager icke gerna en 12-åring, om ej hans krafter äro så utvecklade, att man ser, att han kan utföra det arbete, som fordras. Men det är hufvudsakligen ur den allmänna moralens synpunkt, som jag anser nödigt, att ett stadgande tillkommer, som förhindrar, att en mellantid mellan skolans afslutande och intagandet i arbete uppstår, hvarför jag får yrka bifall till den nu förevarande paragrafen.

Herr Lundström: Till de skäl, som de båda föregående talarne anført för bifall till den nu föredragna paragrafen och i hvilka jag till fullo instämmer, vill jag lägga ännu ett par. Jag vill då först och främst erinra derom, att hittills enligt förättningen af år 1881 barn under 12 års ålder fått användas i industriell arbete, och att det ej visat sig olägenheter deraf i hygieniskt afseende för dem, ehuru kontrollen varit betydligt underlägsen den, som nu föreslagits. Vidare vill jag erinra om embetsverkens yttrande i denna punkt, som i den kongl. propositionen återgifves på sid. 18 sålunda: »intet rimligt skäl gäfves för att ett friskt och sunt barn, som slutat skolan på det i nyssnämnda paragraf» (§ 48 i folkskolestadgan) »medgifna sätt, och som sålunda icke längre vore skolpliktigt, skulle förhindras från deltagande i industriell arbete. Detta kunde, fortsätta embetsverken, icke vara förenligt med främjandet af de minderårigas vare

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriell
yrke.
(Forts.)*

Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.
(Forts.)

sig moraliska eller fysiska utveckling, hvarjemte de besvara den in-
vändning, som möjligen häremot kunde göras, att, genom att tillåta
minderåriga under tretton år, som slutat folkskolan enligt § 48 i
folkskolestadgan, att inträda i industriellt arbete, dessa hindrades be-
gagna annan undervisning, såsom aftonskolor m. m., dermed »att
dylik undervisning icke öfverallt funnes och dessutom icke vore obli-
gatorisk, hvartill komme, att, om barnet för fattigdom, såsom i § 48
sägs, slutat folkskolan, samma skäl torde hindra begagnandet äfven
af annan undervisning.» Jag vill erinra, att af ifrågavarande embets-
verk medicinalstyrelsen var det ena. Och jag förmodar, att, om ur
hygienisk synpunkt fara vore för handen, skarpa protester i detta
afseende skulle hafva kommit från denna styrelsen.

Då jag är öfvertygad om, att barn af 12 års ålder aldrig komme
att användas till något tyngre arbete, utan vid grufvor t. ex. till att
under sommarmånaderna uppe i dagen plocka malm och dylikt, samt
icke komme att få sig ålagd någon längre arbetstid, och då jag
anser, att det vore till stor nytta och fördel icke så mycket för indu-
strien som fast mera för barnen sjelfva, att de tidigt finge komma
med i arbete, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet von Krusenstjerna: Industrien får icke inverka
på skolundervisningen, och därför får icke ett barn, som ännu är
skolpliktigt, inträda i arbete. Detta är en af de grundsatser, på
hvilka det föreliggande förslaget är bygd, och denna grundsats har
man också sökt på allt sätt uppehålla. Industrien får icke heller
skada barnet, och därför får ett barn icke antagas i arbete, om icke
genom läkarebetyg är fullständigt utredt, att barnet icke kommer att
hafva men af arbetet. Detta är en annan af de ledande grundsats-
serna. Men det finnes derjemte, såsom också här blifvit erinradt,
en tredje grundsats, och det är den, att när skolan släppt barnet, bör
det icke finnas någon mellantid, innan industrien får, om tillfälle
dertill erbjuder sig, mottaga barnet. Det bör icke finnas någon tid,
då barnet, äfven om det kan erhålla arbete i industriellt yrke, skall
vara rent af tvunget att gå sysslolöst, utsatt för sysslolöshetens alla
vådor. Det är därför, som yrkandet, att minimiåldern för barnets
inträde i industriellt yrke må bestämmas till 13 år, icke kan, efter
min uppfattning, genomföras, om man skall vidhålla dessa grundsatser,
hvilkas rättighet jag tror, att kammarens ledamöter måste erkänna.
Ty, såsom talaren på stockholmsbänken nyss erinrade, det är icke
så, att skolpliktigheten upphör först vid 13 års ålder. I genomsnitt
hafva barnen redan vid 12¹/₂ års ålder fullständigt genomgått skolan.
Der skulle sålunda alltid finnas ett halft års mellanrum. Dessutom
finnas många fall — ehuru visserligen dessa på senare tiden blifvit
färre till antalet — då, jemlikt 48 § folkskolestadgan, barnet redan
tidigare befrias från skolans besökande, på grund af fattigdom eller
andra förhållanden.

Det är föreningen af dessa båda grundsatser — att icke taga
barnet, så länge det är skolpliktigt, men att kunna taga barnet genast,
då skolpliktigheten upphört — som varit bestämmande för Kongl.
Maj:ts förslag i 2 §. Då nu detta förslag vunnit kraftigt understöd

från andra håll — kan jag icke annat än hoppas, att det äfven måtte af denna kammare bifallas.

Herr von Möller: Gent emot den föregående talaren ber jag blott att få åberopa en — efter hvad jag hoppas, han sjelf skall erkänna — synnerligen vägende auktoritet, en talares yttrande i Andra Kammaren vid behandlingen af professor Wallis' motion den 19 april 1899. Då sade nemligen chefen för civildepartementet bland annat: »hvad man bör kunna komma öfverens om i denna sak synes vara, att man höjer *minimiåldern* för minderårigs inträde i arbete i allmänhet *till 13 år*». När en sådan auktoritet som civilministern förordat just 13 år såsom minimigräns, hoppas jag, att kammaren måtte följa denna auktoritet.

De hygieniska skälen hafva af föregående talare påpekats, liksom också de förhållanden, som böra tagas i betraktande ur folkskolans synpunkt.

Nu har man åberopat, att, om barnet lemnar folkskolan vid 12^{1/2} års ålder, det skulle komma att gå utan sysselsättning, till dess det vid 13 års ålder får inträda i industriens tjänst. Detta kan ju mycket väl afhjelpas derigenom, att Kongl. Maj:t ändrar folkskolestadgan, så att tiden för barnets utträde ur skolan bestämmes till 13 år, eller på något annat sätt. Men den saken föreligger icke. Man kan icke, när det är tal om att fastställa minimiåldern för barnets inträde i arbete, låta sig afspisas med tal om ändringar i folkskolestadgan. *Riksdagen* har ju icke något att göra med denna; öfver den bestämmer *Kongl. Maj:t*. Hvarför skall då *Riksdagen* vänta, till dess Kongl. Maj:t möjligen i en framtid kommer att förändra denna stadga?

Jag anser, att det är en ovilkorlig skyldighet för oss att taga hänsyn just till hvad barnets både *helsa* och *moral* kräfva. Den invändningen, att pojkarne skulle blifva ligapojkar genom att gå sysslolösa, är visserligen mycket beaktansvärd; men frågan är, huruvida bote-medlet häremot ej bör sökas på annat bättre sätt än genom att göra barnen till invalider eller slå i hjel dem för att förekomma, att de blifva ligapojkar.

Herr Leman har velat bortresonnera den hygieniska fara, som onekligen förefinnes i många *fabriker*, genom att tala om det arbete, som förekommer *utomhus*, såsom vid bergsbruk, brädgårdar o. s. v. Herr Almström åter har yttrat, att hygienens kraf kunde tillgodoses genom yrkesinspektionen. Jag ber att i detta hänseende få anföra ett exempel från hufvudstaden, hvilket synes visa, att de hygieniska förhållandena icke alltid äro så gynsamma inom fabriker. En student, som, för att bereda sig till inträde vid tekniska högskolan, genomgick en praktisk kurs vid en mekanisk verkstad i hufvudstaden, meddelade mig, att luften i denna fabrik var så dålig, att han, som dock var af en stark kropps-konstitution, led deraf ganska mycket, och han ansåg, att trots yrkesinspektionen flere dylika fabriker i Stockholm lemna åtskilligt öfrigt att önska, innan hygienens kraf, dertill ganska måttliga sådana, blifva tillgodosedda. Om redan en vuxen, kraftig ung mans helsa lider på grund af ogynsamma hy-

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.
(Forts.)*

Lagförslag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke. gieniska förhållanden, huru mycket skadligare måste de icke blifva för ett barn vid 12 års ålder?

Hvad vi begära är ju icke något mera, än att minimiåldern må utsträckas till 13 år. I utlandet är den ju betydligt högre än hos oss; i Schweiz är den 14 år, i Tyskland 13, i Danmark $13\frac{1}{2}$ å 14 år. Hvarför skall Sverige stå efter dessa kulturländer? Icke kan man tro, att våra barn äro tillräckligt utvecklade vid 12 års ålder; tvärtom går utvecklingen hos oss långsammare. Hvarför skola vi icke snarare följa de södra ländernas exempel och snarare sätta minimiåldern något högre?

(Forts.)

Hvad moralen beträffar, torde den i fabrikerne ofta nog vara allt annat än god. Jag vädjar till kammaren: hvilken af eder, mina herrar, skulle vilja skicka sin son eller sin dotter vid 12 års ålder för att uppfostras i en fabrik? Jag tror, att endast den yttersta nöd skulle förmå någon dertill. Hvarför skall man då till den fattige säga, att det är af välvilja och omtanke om deras bästa, för att bereda tillfälle till ökad arbetsförtjenst, som man släpper in 12-åringen i fabriken; med dess helsa och skolutbildning må det sen gå huru som helst! Jag anser det vara *vår* skyldighet att här söka tillgodose just den fattiga befolkningens kraf på ökad skolbildning samt icke äfventyra, att det uppväxande släktet af arbetsbefolkningen för tidigt må ut sättas för sådana faror, som hota åtminstone i en del fabriker.

Emellertid, skulle kammaren icke vilja bifalla hvad här är förelaget angående åldersgränsens uppflyttande till 13 år, anser jag, att ovilkorligen en ändring måste göras i senare delen första af stycket, nemligen der det talas om arbete under ferietid, så att detta feriearbete icke må kunna utsträckas längre än till 3 å 4 månader. Den i folkskolan föreskrifna undervisningstiden är ju i regel 8 månader af året; men i Kongl. Maj:ts proposition, sid. 35, heter det: »mängnstädes är nemligen folkskoleundervisningen så anordnad, att *undervisningen* endast pågår *fyra månader* af året, under det skolbarnen den återstående delen af året åtnjuta ledighet.» Under sådana förhållanden kan det väl låta tänka sig, att feriearbetet utsträcket till åtta månader af året, och detta lär väl icke vara lämpligt?

Emellertid har jag för närvarande intet annat yrkande att göra, än att i stället för ordet *tolv* på andra raden måtte insättas ordet *tretton*.

Herr Åkerman: Herr vice talman, mina herrar! Jag har, sedan jag begärde ordet, blifvit i så väsentlig grad förekommen genom hvad herr statsrådet och chefen för civildepartementet här anført, att jag skulle kunna afstå från att yttra mig i denna fråga; men då jag nu fått ordet, vill jag dock för några ögonblick deraf begagna mig.

För min del kan jag icke förstå det från folkskolans sida uttalade krafvet, att barnen icke böra få vid 12 års ålder börja att arbeta i fabriker. Om det behöfves utsträckt folkundervisning, böra väl de, som ifrå för detta, söka få till stånd en ändring i folkskolestadgan. Det nu föreliggande lagförslaget afser ju icke att, såsom den senaste talaren sade, *skicka* några barn till arbetet, utan det är

blott fråga om att medgifva, att barnen må få *mottaga* arbete. Om nu folkskolan fått sina kraf i enlighet med folkskolestadgan tillfredsställda, skall man då förvägra barnen att få taga arbete, blott för att de icke fyllt 13 år? De barn, som icke sluta sin skolgång förrän vid 13 års ålder, kunna ju äfven efter detta lagförslag icke förr få taga någon anställning i fabrik. Om folkskolestadgan ändras, så att den kommer att fordra ett större kunskapsmått, innan barnen få sluta i skolan, så följer af sig sjelft, att de icke kunna komma så tidigt i arbete. Men att barnen skola hindras att, sedan de väl slutat i folkskolan, taga någon anställning i fabrik, synes mig vara något, som folkskolan icke bör kunna påfordra.

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industrielt
yrke.*

(Forts.)

Hvad den hygieniska sidan angår, är det ju icke lika lätt att bestrida de kraf, som i detta hänseende framställas. Men det synes vara tillräckligt väl sörjdt för de hygieniska krafven, när det fordras, dels att genom läkarebesigtning skall ådagaläggas, att barnen äro tillräckligt utvecklade för att tåla vid 6 timmars arbete, och dels att läkare periodvis skola tillse, att barnen icke blifvit öfveranstängda. Läkaren bör ju äfven taga hänsyn till hvad det är för slags arbete, som barnen skola utföra, och således äfven till den fabrik, i hvilken barnen skola inträda.

När herr Almén påyrkade, att barnen icke borde få släppas till arbete förr än vid 13 års ålder, framhöll han såsom ett talande skäl, att detta lagförslag medgäfve, att barnen finge användas i nattarbete. Men detta gäller visst icke om några tolfåringar, ty lagförslaget föreskrifver, att ett barn skall vara minst 14 år för att få deltaga i nattarbete. Således har nattarbetet intet att göra med frågan om, huruvida ett barn skall vara berättigadt att vid 12 års ålder få komma i fabriktjenst.

Den senaste talaren sade, att moralen kräfver, att man icke må få skicka barn i arbete vid en så tidig ålder som endast 12 år. Jag hyllar den motsatta åsigten, att moralen just kräfver, att, när skolan icke längre behåller barnen hos sig, de må vara berättigade att mottaga nyttig sysselsättning, på det att de icke må blifva föderfvade genom att gå och slå dank på gatorna. Af föregående talare har tillräckligt framhållits detta ligapojkselände, som är en följd af att barnen, när de slutat skolan, icke fått inträda i arbete.

Herr vice talman, jag yrkar bifall till den nu föredragna paragrafen.

Herr statsrådet von Krusenstjerna: Endast ett par ord med anledning af hvad som yttrades af talaren på hallandsbänken. Han citerade ett yttrande af mig vid ett annat tillfälle och sade, att jag då ansett, att 13-års gränsen kunde väljas. Han citerade naturligtvis detta för att visa, att jag här ändrat åsigt. Ja, det har jag gjort, och anledningen dertill är, att, då det tillkom mig såsom departementschef att utarbete förslag till författning i detta ämne, jag hade att ingå i närmare undersökning angående folkskolestadgans bestämmelser i hithörande afseenden, och jag kom då till den bestämda öfvertygelsen, att det med den *nu* gällande stadgan icke kunde förenas att i lagstifningen uppställa en 13-års-gräns.

Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.
(Forts.)

Den föregående talaren slutade med en af en viss känslöstämning uppburden maning till kammarens ledamöter och frågade, om någon af dem skulle vilja skicka sin 12-årige son eller dotter att arbeta i en fabrik. Är det så lyckligt ställt, att jag kan behålla mitt barn hemma i min familj och gifva det fortsatt undervisning, så föredrager jag att behålla det i hemmet, men i valet mellan att skicka barnet att arbeta sex timmar i ett industriellt yrke och att låta det sysslolöst drifva omkring, väljer jag obetingadt det förra.

Herr Rodhe: I likhet med flere föregående talare ber jag att få lifligt tillstyrka bifall till utskottets förslag, för hvilket, efter hvad mig synes, fullt talande och giltiga skäl blifvit anförda. Det främsta af dessa skäl ligger deri, att flertalet folkskolebarn i vårt land sluta sina skolarbeten vid 12 eller 12½ års ålder. Kan det väl vara rimligt, att man skall tvinga dem att gå sysslolösa under en längre tid, sedan de slutat skolan? Intet är farligare för barn i den åldern än sysslolöshet. Jag tror, att man temligen allmänt är ense om, att en af orsakerna till det mycket öfverklagade förhållandet, att ungdomen förvildas, att antalet s. k. ligapojkar växer, att förbrytelser från de ungas sida är i tilltagande, ligger i den nuvarande lagens bestämmelse, hvarigenom minderåriga under 14 år hindras att delta i industriellt arbete mer än sex timmar om dagen. Och nu skulle man beröfva dessa minderåriga, som ej uppnått 13 lefnadsår, möjligheten att arbeta äfven dessa sex timmar? Skulle icke detta bidraga att förvärpa det öfverklagade onda? Nej, låt barnen komma ut i arbete, så snart de inhemtat det af folkskolestadgan föreskrifna kunskapsmålet.

Jag medgifver, att fabriker icke äro några uppfostringsanstalter och att barnen der kunna lära mycket ondt, men vida mera ondt lära de, om de gå sysslolösa, i synnerhet under den tid, då de äro som mest mottagliga för onda inflytelser.

Jag ber att på dessa skäl få tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af förhandlingarna, att i afseende på förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock, af herr *Sjöholm*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att orden »tolf år» utbyttes mot »tretton år». Häråfter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarade herr vice talmannen sig anse propositionen på paragrafens godkännande i enlighet med utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 2 § af lagutskottets förslag till lag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den af herr Sjöholm föreslagna ändring.

*Lagförslag
angående
minderårigas
och qvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.
(Forts.)*

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—103;

Nej—6.

3 §.

Herr Almström; Beträffande den nu föredragna § 3, får jag yrka bifall till dess första moment.

Deremot får jag säga, att den bestämmelse, som innehålles i mom. 2, synes mig mindre nödvändig. Den går ut derpå, att minderårig, som fyllt tolf, men ej tretton år, må under vissa förhållanden användas till arbete åtta timmar af dygnet, och då jag såsom medlem af 1891 års komité varit med om att påyrka en arbetstid af sex timmar, kan jag för min del icke bifalla denna undantagsbestämmelse.

Hvad slutligen angår mom. 3, ber jag att få föreslå, att orden »och hvars målsman sådant önskar» måtte utgå. Detta moment lyder i sin helhet:

Arbetsgifvare vare skyldig att bereda hos honom anställd minderårig, som icke fyllt femton år och hvars målsman sådant önskar, den ledighet, som för deltagande i fortsatt skolundervisning kan erfordras.

Jag skulle för min del önska, att den här uppställda åldersgränsen 15 år kunde utsträckas till 18 år. Det skulle endast vara till fördel, om lagen föreskrefve, att arbetsgifvaren så länge vore skyldig att lemna sina minderåriga arbetare tillfälle att besöka skolor, som vore för deras ålder lämpliga. Då ett yrkande i denna riktning icke har någon tingsigt, vill jag emellertid inskränka mig till att yrka bifall till momentet med uteslutande af orden »och hvars målsman sådant önskar».

Jag har det särskilda skälet till mitt förslag, att jag har mig bekant, att man inom Andra Kammaren önskar denna förändring, och ett bifall till momentet med den af mig föreslagna lydelsen skulle underlätta antagandet af lagen i dess helhet.

Herr Pettersson, Carl Fredrik: Jag har mina dubier om nyttan af denna bestämmelse för det unga släktet. Det står på sid. 6 i utskottets betänkande:

Beträffande arbetstidens längd skiljer 1881 års förordning mellan barn (minderårig under fjorton år) och yngre person (minderårig mellan fjorton och aderton år). För de förre är maximiarbetstiden

Lagförslag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke. fastställd till sex timmar; för minderåriga af senare kategorien utgör den tio timmar.

Det arbete, som enligt denna paragraf kan åläggas minderåriga, är således förhöjdt i jemförelse med hvad hittills gällt.

Det tyckes mig också, som om öfvergången i fråga om arbetstidens utsträckning är från tolf till tretton år väl skarp. Det heter i mom. 1: »Till arbete i industriellt yrke må minderårig, som ej fyllt tretton år, användas högst sex timmar och annan minderårig högst tio timmar af dygnet». Här är således ett hopp på en gång från sex timmar till tio timmar, och jag hemställer, om ej någon lindrigare öfvergång kunde väljas, så att arbetstiden under året näst efter det den minderåriga fyllt tretton år exempelvis kunde begränsas till åtta timmar. Såsom lagen här är affattad, synas barnen väl tidigt komma in i den s. k. grotteqvarnen, de få ej blott tidigt börja arbeta, utan äfven arbeta öfver höfvan; § 8 innehåller bestämmelse om att arbetstiden för minderårig af mankön under vissa vilkor och omständigheter kan utsträckas ända till tolf timmar, hvilket synes mig taga de ungas krafter väl starkt i anspråk. Om den s. k. normalarbetsdagen skall gälla för någon, är det väl för de minderåriga, och denna normalarbetsdag utgör ju åtta timmar.

Jag vill förena mig med den föregående talaren i yrkandet om att mom. 2 måtte utgå, och då jag hörde, att hans yrkande beträffande mom. 3 har utsigt att gå igenom i Andra Kammaren, vill jag ej heller göra någon invändning deremot. Med afseende å hvad jag yttrat om arbetstidens förkortning för trettonåringarne har jag intet yrkande att framställa, innan jag får se, om jag i min uppfattning erhåller något understöd.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att beträffande nu föredragna paragraf endast yrkats, af herr *Almström*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att i tredje momentet orden »och hvars målsman sådant önskar» uteslötes.

Härefter gjorde herr vice talmannen propositioner först på godkännande af paragrafen och vidare på bifall till nyssnämnda yrkande och förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som godkänner 3 § af lagutskottets förslag till lag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den af herr *Almström* föreslagna ändring.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—49;

Nej—52.

4—7 §§.

Godkändes.

8 §.

Herr von Möller: Jag skall blott anhålla att få göra det yrkande, att mom. 2 af denna paragraf måtte utgå.

Herr Leman: Jag åter anhåller att få framställa motsatt yrkande. Om det är någon punkt, som bör bibehållas, så är det denna. Här är fråga om det allra lättaste arbete, ett arbete, som icke sker under tak, utan under bar himmel. Alla sakkunnige hafva med en mun förklarar sig för saken och sagt, att den sysselsättning, hvarom här är fråga, är mera en lek än ett arbete. Vill man de minderåriges väl, såsom jag tror den föregående talaren gör, bör man därför låta detta moment stå kvar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr vice talmannen, att i afseende på förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock, af herr *von Möller*, att paragrafen måtte godkännas med den ändring, att andra momentet derur uteslötes.

Härefter gjordes propositioner jemlikt dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande af paragrafen i enlighet med utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

9 och 10 §§.

Godkändes.

11 §.

Herr Almström: Förevarande paragraf handlar bland annat om besigtningar, som skola förrättas af legitimerad läkare, hvilken förordnas af Konungens befallningshafvande. Till bestämmelsen härom har i Kongl. Maj:ts och utskottets förslag fogats detta tillägg: »Har yrkesidkaren för arbetarne anställt särskild läkare, bör åt denne genom underrättelse af besigtningssläkaren beredas tillfälle att, om han så önskar, vid besigtningen vara närvarande». Jag skall be att få föreslå, att detta stadgande måtte kompletteras med följande ord: »och deröfver, om han är af olika mening med besigtningssläkaren, afgifva utlåtande». Jag vill nämna, att jag gör denna hemställan efter samråd med en ledamot i Andra Kammaren, som der kommer att framlägga samma förslag.

Herr von Möller: Jag skall be att i motsats till herr Almström få yrka bifall till paragrafen oförändrad. Jag kan icke finna lämp-

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.*

(Forts.)

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.
(Forts.)*

ligt, att, då Konungens befallningshafvande förordnat besigtningssläkare, dertill antagligen kommer att väljas förste provinsialläkaren, äfven platsläkaren skall få rätt afgifva betänkande. Hvem skall döma dem emellan? Naturligtvis Konungens befallningshafvande, men hur skall denne kunna göra det utan att vända sig till en tredje, och hvartill skall detta tjena? Hvad herr Almström äsyftar är väl egentligen det fall, att det finnes särskild bruksläkare, hvilken skulle vara mera inne i förhållandena och känna befolkningen på platsen bättre än den tillförordnade läkaren. Bruksläkaren skulle således vid den hastiga besigtning, som den tillförordnade läkaren företager, kunna assistera med goda råd och upplysningar; om den tillförordnade läkaren ansåge, att en eller annan minderårig icke kunde antagas till arbete, därför att han såge för klen eller sjuklig ut, borde bruksläkaren på grund af sin noggrannare kännedom om förhållandena ega att icke dess mindre förorda barnets antagande. Men hvad skulle väl följden blifva? Jo, ändamålslösa konflikter mellan bruksläkaren och besigtningssläkaren. Jag antager, att det skall blifva svårt för Konungens befallningshafvande att fälla någon dom i dylika frågor och att ej fästa mera afseende vid den af honom sjelf förordnade besigtningssläkaren, hvilken väl äfven måste anses mest kompetent att bedöma saken.

Jag ber att få yrka bifall till paragrafen oförändrad.

Herr Almström: Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att enligt den bestämmelse, som föreslagits af utskottet, kommer en absolut magt att läggas i besigtningssläkarens händer. Han kan till fullständig sysslolöshet döma en minderårig, som han med sin ringa kännedom om förhållandena på platsen anser icke duga till arbete. Den kasserade går kanske till ett annat ställe och söker arbete, men blir der underkastad samma dom, och så är det omöjligt för honom att få något arbete. En besigtningssläkare med allt för stort nit för helsovården kan stryka så många, som anmäla sig, så att det till sist blir svårt för etablissemnet att få folk. Det är för att förebygga sådant, som jag framkommit med mitt förslag, om hvilket jag blifvit ense med en ledamot i Andra Kammaren, en läkare, som tagit liflig del i denna fråga. Förslaget afser att förhindra möjligheten af att en enda person, som icke har någon instans öfver sig, kasserar minderåriga, hvilka äro dugliga till arbete.

Jag yrkar bifall till paragrafen med det af mig föreslagna tillägget.

Friherre Palmstierna: Jag skall be att få fästa den siste talarens uppmärksamhet på, att det väl ändå ligger någon öfverdrift i påståendet, att en besigtningssläkare genom sina anteckningar skulle kunna helt och hållet hindra en gosse från att arbeta. Här står: »och må yrkesidkare icke i strid mot innehållet i sålunda gjord anteckning i arbetet använda minderårig, intill dess annorlunda kan varda af Konungens befallningshafvande förordnad», och en yrkesidkare eger sålunda påkalla Konungens befallningshafvandes pröfning af befogenheten utaf dylika anteckningar. Yrkesidkaren och

hans läkare få då framlägga sina skäl, hvarefter Konungens befallningshafvande afgör ärendet. Besigtningssläkaren är således ingalunda här ensam afgörande.

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industrielt
yrke.*

Herr Almström: Jag ber att få framhålla, att Konungens befallningshafvande läser icke hafva annat att rätta sig efter än besigtningssläkarens utlåtande. Inkomma klagomål från en yrkesiddkare, måste väl Konungens befallningshafvande, om han skall döma rättvist, tillse, att en ny besigtning eger rum, eller också får yrkesiddkaren vid sin skrift bifoga intyg af bruksläkaren. Är det icke då enklare, att, om bruksläkaren är af olika mening med besigtningssläkaren, han får genast afgifva ett sådant intyg? Skulle icke härigenom hela proceduren förenklas och bättre garantier vinnas, att allt går rättvist till?

(Forts.)

Herr Nordenfalk: Gent emot den siste talaren vill jag säga, att redan ordet »betänkande», som herr Almström föreslagit skola affordras arbetsläkaren, väcker betänkligheter, såsom antydande, att af honom skulle förväntas en kritik öfver den inspekterande läkarens utlåtande. Det synes mig vara fullt sörjdt för, att allt skall gå rätt till, då man låter arbetsläkaren vara närvarande, om han vill. Af tillåtelsen att vara närvarande läser väl följa, att, om han vid för rättning finner anledning till anmärkning eller önskar motivera någon åtgärd, han också eger rätt gifva uttryck deråt. För min del instämmer jag med dem, som anse det föreslagna tillägget icke vara behöfligt.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, som återtagit ledningen af förhandlingarna, att beträffande föreliggande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock, af herr *Almström*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att i slutet af tredje stycket tillades orden: »och deröfver, om han är af olika mening med besigtningssläkaren, afgifva yttrande».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jemlikt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr Almströms yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *von Möller* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 11 § af lagutskottets förslag till lag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industrielt yrke, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industriellt
yrke.* Vinner Nej, godkännes paragrafen med den af herr Almström
föreslagna ändring.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva
utfallit sålunda:

Ja—34;

(Forts.)

Nej—72.

12—14 §§.

Godkändes.

15 §.

Herr von Möller: Jag yrkar bifall till paragrafen med utslutande af orden: »efter tillsägelse hos vederbörande yrkesidkare eller arbetsföreståndare».

Herr Leman: Herr von Möller har yrkat, att orden »efter tillsägelse hos vederbörande yrkesidkare eller arbetsföreståndare» skola utgå, utan att dock anföra något skäl för detta yrkande; jag skall då i korthet anföra skälen, hvarför ifrågavarande uttryck torde böra kvarstå. I lagen angående skydd mot yrkesfara är stadgadt, att yrkesinspektör skall, då han kommer för att besigtiga fabrikslokaler, *efter skedd tillsägelse* hos yrkesidkaren erhålla tillträde till desamma. Nog vore det egendomligt, om en yrkesinspektör, som kommer för att granska, dels huruvida något är att iakttaga i afseende å skydd för yrkesfara, dels om något anmärkningsvärdt förefinnes i afseende på minderåriges användande i arbetet, skall i ena fallet säga till, men icke i det andra. Dessutom fordrar god ordning och höflighet, att tillsägelse sker hos fabriksidkaren; ofta, i synnerhet på stora fabriker, är porten stängd, och det behöfves icke mera än att gå in på kontoret för att säga till. Det ligger ju i sakens natur, att tillsägelse måste ske, ty portvakten kan icke känna vederbörande inspektör. Jag får därför för min del hemställa, att paragrafen måtte bifallas oförändrad.

Herr von Möller: Jag ber att få angifva skälen för mitt yrkande.

Herr Leman framhöll, att höfligheten fordrade, att inspektören vid utöfning af kontrollen i fråga om minderåriges användning i industriellt yrke först gjorde tillsägelse hos vederbörande yrkesidkare. Ja, är det endast fråga om höflighet, kan han visa sådan, *sedan* inspektionen *är fullgjord*, genom att aflemna sitt visitkort på kontoret, och för att vinna tillträde till fabrikslokalerna, behöfver han blott legitimera sig hos portvakten, och dermed synes väl all rättfärdighet vara uppfylld. Vilja herrarne närmare taga reda på skälen för mitt yrkande, får jag hänvisa till herr Wallis' motion sid. 6, der det heter:

I § 15, som innehåller förslag till bestämmelser angående yrkesinspektörernas befogenhet vid utöfvandet af sin kontroll å lagens

efterlefnad, är föreslaget, att de ega tillträde till arbetsställe, der minderåriga sysselsättas, under den tid arbetet pågår, *efter tillsägelse hos vederbörande yrkesidkare eller arbetsföreståndare.* Det synes mig sjelfklart, att påbudet om att en tillsägelse om inspektionen skall föregå densammas utförande skall högst väsentligt minska densammas effektivitet. Om arbetsgifvaren är i samförstånd med barnen och deras föräldrar, hvilka ofta äro anställda i hans tjänst och liksom han hafva ekonomiskt intresse i öfverträdelser af den föreslagna lagen, så kunna de med lätthet använda det uppskof i inspektionens utförande, som genom anmälningsskyldigheten förorsakas, till att hindra inspektören att erfarra sanningen om lagens efterlefnad helt enkelt genom att aflägsna mindeåriga, som mot lagens stadgande i den inspicerade fabriken skulle varit sysselsatta och som der af inspektören skulle i arbete anträffats, om han kommit oanmäld. All erfarenhet från utlandet talar för borttagandet af detta medgifvande åt industriidkarne, och dess förekomst i lagen mot yrkesfara, i hvilken lag det samma enligt yrkesinspektörernas uppgift icke verkat skadligt, jäfvar ej nyss uttalade omdöme om faran af dess upptagande i föreliggande lagförslag. De förseelser, som af yrkesidkaren eventuellt begåtts mot lagen mot yrkesfara, kunna nemligen af honom ej i en handvändning undanrödjas, och att inspektionen genom anmälningsskyldigheten ej kommer oväntadt, har därför ej densamma deletära betydelse, som samma skyldighet kan hafva vid en inspektion, som har kontrollen af lagen om minderårigas arbetstid till mål. Medgifvandet kan så mycket bättre saklöst utgå, som denna anmälning lär enligt civilministerns uppgift i hans motivering till förslaget inskränka sig till en formalitet, nemligen ett besök å kontoret å arbetsstället strax före inspektionens början. Som emellertid, såsom ofvan påpekats, en dylik höflighetsvisit *kan* hafva förstörande följder för kontrollens effektivitet, såsom all erfarenhet från utlandet visar, och anmälningsskyldigheten därför ur utlandets lagstiftning i ämnet är struken, torde den äfven i vårt land böra strykas.»

Dessa äro mina skäl, med stöd af hvilka jag vidhåller mitt yrkande.

Herr statsrådet von Krusenstjerna: Talaren på göteborgsbänken har redan erinrat, att samma bestämmelse, som talaren på hallandsbänken vill hafva borttagen ur ifrågavarande paragraf, redan finnes införd i lagen angående skydd emot yrkesfara. Den antogs af Riksdagen på grund af 1889 års lagutskotts enhälliga tillstyrkan. Med anledning af att denna bestämmelse finnes i nyssnämnda lag och sålunda tillämpats i 10 år, tillfrågade jag vid ett möte med yrkesinspektörerna, innan jag framlade nu föreliggande lagförslag inför Kongl. Maj:t, uttryckligen desse, huruvida de, under de 10 år lagen om skydd mot yrkesfara tillämpats, märkt några olägenheter af denna bestämmelse, om den på något sätt försvårat den granskning, den tillkomme. Härtill svarade de samtliga, att de icke märkt någon olägenhet deraf, och tillstyrkte samma bestämmelses intagande i denna lag. Det är ju redan af talaren på göteborgsbänken framhållet, hvilken oformlighet skulle uppstå, då yrkesinspektören vid sina besök

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industrielt
yrke.*

(Forts.)

Lagförslag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industrier yrke. i verkstäderna på grund af den ena lagen vore skyldig att först gå in på kontoret för att anmäla sin afsigt att verkställa inspektion, men på grund af den andra direkt kunde gå in på verkstaden.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föredragna paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas i oförändradt skick, dels ook, af herr *von Möller*, att paragrafen skulle godkännas med uteslutande af orden: »efter tillsägelse hos vederbörande yrkesidkare eller arbetsföreståndare».

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande af paragrafen enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

16 och 17 §§.

Godkändes.

18 §.

Herr Lindgren: 18:de paragrafen är helt kort, endast 2 1/2 rader, och lyder sålunda: »För sådant läkarebetyg, som omförmäles i 2 §, må, derest det utfärdas af i civil eller militär tjänst anställd läkare, icke fordras högre betalning än en krona». Det synes mig, som om ifrågavarande § icke hade minsta sammanhang med denna förordning eller blifvande lag. Jag kan nemligen icke inse nödvändigheten af att sätta in ett slags läkaretaxa i denna förordning. Provinsiälläkare hafva taxa; andra hafva, såvidt jag vet, icke någon sådan fastäld, och jag känner för min del icke någon rättsgrund, på hvilken man fotar sig, då man stadgar, att utfärdandet af sådant läkarebetyg, som här afses, skulle ersättas med endast en krona. Det är för öfrigt mycket otydligt, huruvida i civil eller militär tjänst anställd läkare är skyldig att utan vidare utfärda här omnämnda intyg. En fullständig undersökning, huruvida ett barn utan men för sin helsa kan inträda uti någon industri, kan icke göras i en handvändning. Understundom, om t. ex. läkaren förut känner till barnet, kan det gå fort nog, men i de flesta fall fordras en temligen omsorgsfull undersökning. Läkarebesigtningen bör rimligtvis blifva en affär emellan industriidkaren och läkaren. Då i de flesta fall vid stora industriella verk läkare finnas mot ackord anstälde att sköta der anställda arbetare med deras familjer, blir det industiherrn, som får betala denna undersökning. Jag yrkar sålunda, att denna bestämmelse, såsom föga lämplig att intagas i förordningen, måtte utgå.

Herr Leman: Då lagen ålägger den fattige arbetare, hvars barn skall börja användas uti industriellt yrke, att med läkarebetyg styrka, att barnet är friskt, måste ook lagen tillse, att det lemnas denne fattige man tillfälle att få ett sådant betyg till skäligt pris. Det är visserligen sant och mycket antagligt, att på många ställen yrkesidkaren kommer att ombesörja detta, men sådant är långt ifrån före-

skrifvet. Målsmannen för gossen, för hvilken arbete sökes, skall styrka, att gossen är frisk. Arbetsgifvaren behöfver icke låta göra någon undersökning, utan endast mottaga ett läkarebetyg. Då frågas, huru skall man gå till väga? Man kan icke tvinga enskilde praktiserande läkare att på begäran verkställa en sådan undersökning, som är mycket tidsödande och antagligen långt från godtgjordt med det belopp, hvartill ersättningen i denna paragraf fastställes. Det finnes då ingen annan utväg, än att Kongl. Maj:t och Riksdag bestämma, att läkare i statens tjänst, vare sig civile eller militäre, skola hafva till tjensteäliggande att göra denna undersökning, hvarför de heller icke få uppåta annat än en ringa betalning. Jag vill nu fästa kammarens uppmärksamhet på, att detta stadgande är granskadt af medicinalstyrelsen och lemnadt utan anmärkning. Jag tror äfven, att det är nödvändigt att bibehålla detsamma, då den åsyftade kontrollen annars icke skulle blifva så effektiv, som den bör blifva, och jag tillåter mig yrka bifall till paragrafen.

*Lagförslag
angående
minderårigas
och kvinnors
användande
till arbete
i industrielt
yrke.
(Forts.)*

Herr Lindgren: Herr Leman sade, att för de i statens tjänst anstälde läkarne det skulle vara ett tjensteäliggande att verkställa denna undersökning och derom gifva intyg. Men i sådant fall bör det stå i deras instruktio, i den författning, som angifver deras skyldigheter i tjensten, men icke i en sådan lag som denna, angående minderårigas användande i industrielt yrke. Hvarför skulle staten med bättre fog taxera läkarnes arbete, som icke faller inom deras tjensteäligganden, än hvarje annat arbete. För öfrigt är det en orimlighet att säga, att hvilket barn som helst har rätt att begära undersökning jemte sådant läkarebetyg, som här omförmäles. En person kommer till läkaren och säger: »jag söker arbete för detta barn uti industrielt yrke; var god och gör en undersökning». Det finnes ingen garanti för att barnet sedan går in i detta yrke. Å andra sidan är mycket naturligare, att barnets målsman först vänder sig till industriherrn, som sedan anmodar en läkare att göra den undersökning, som är af nöden. Slutligen äro läkarne i vårt land öfver hufvud så beskaffade, att de för en undersökning, som begäres af en nödstäld eller fattig, hellre göra den för ingenting. Men att för undersökning, som är jemförlig med undersökning för lif försäkring, i lag stadga en så ringa ersättning som ifrågavarande är en orimlighet. — Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Almström: Jag vill fästa den siste ärade talarens uppmärksamhet på ordalydelsen af ifrågavarande paragraf. »För sådant läkarebetyg, som omförmäles i 2 §», heter det, »må, *derest* det utfärdas af i civil eller militär tjänst anstald läkare», o. s. v. Så vidt jag fattar betydelsen af denna paragraf, ligger det således i läkarens skön att göra denna undersökning eller icke. Gör han den, så får han icke taga större ersättning, än här stadgas.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes, i enlighet med derunder förekomna yrkanden, propositioner, först på godkännande af paragrafen samt vidare derpå att densamma skulle ur förslaget ute-

slutas; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

19—22 §§, slutmeningen och rubriken.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af lagförslaget.

*Om
ifrågasatt
ändring i
grunderna
för valrätt
till Andra
Kammaren.*

Föredrogs å nyo konstitutionsutskottets den 2 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 7, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af §§ 17 och 19 riksdagsordningen.

Herr Östberg: I den motion, konstitutionsutskottet här behandlat, påpekar motionären det förhållande, att en person, som flyttar till annan församling, i hvilken han icke eger kommunal rösträtt, kan blifva beröfvad sin valrätt vid riksdagsmannaval under en längre tid, och han yrkar därför, att den utflyttade må bibehålla sin valrätt till riksdagsman under tvenne år i den församling, der han förut bott. Konstitutionsutskottet säger om denna sak, att det är en afsevärd oegentlighet, att en persons valrätt och valbarhet till Andra Kam-maren göres om intet endast på grund af den omständigheten, att han flyttar från en kommun till en annan. Ja, häri instämmer äfven jag, men man hade dock kunnat vänta, att konstitutionsutskottet lemnat en närmare utredning, i hvilken rigtning en grundlagsförändring här skulle gå. Efter hvad jag anser, borde Riksdagen icke aflåta en skrifvelse i ämnet utan att något närmare tillkännagifva sin tanke i detta fall. Såsom vi veta, innehåller riksdagsordningen tvenne grundbestämmelser i afseende på valrätten till Andra Kam-maren, den ena, att man måste vara mantalsskrifven i den kommun, der man vill ut-öfva sin rösträtt, den andra, att man ovilkorligen måste hafva kom-munal rösträtt i samma kommun. Nu föreslår motionären upphäf-vandet af den grundbestämmelsen, att den röstande skall vara mantalsskrifven i den församling, der han röstar, och anser, att han bör behålla rösträtt vid riksdagsmannaval i den kommun, från hvilken han utflyttar. Utskottets anmärkning emot motionärens förslag är egentligen den, att utskottet anser en tid af 2 år för valrättens be-hållande i en föregående kommun allt för lång och ifrågasätter dess förkortande. Temligen klart är då, att utskottet icke bestämt oppo-nerar sig mot den uppfattningen, att valrätt till riksdagsman kan utöfvas i en församling, der man icke bor. Men, säger utskottet, man kan också tänka sig ett annat sätt: att valrätten i den kommun, dit inflyttning sker, inträder tidigare, än nu är fallet. Jag kan icke för-stå annat, än att utskottet dermed afsett, att en person, som inflyttar i en kommun, har att styrka, att han innehar kommunal rösträtt i

den församling, hvarifrån han kommer, och på grund af det styrkta förhållandet skulle han kunna begära och hafva rättighet att få — visserligen icke kommunal rösträtt, men rösträtt vid riksdagmannaval.

Hvad den af motionären anvisade vägen beträffar, tror jag den för min del vara fullkomligt oriktig. Så länge man har mindre valkretsar och icke listval, bör det väl vara så, att hvar och en hänvisas att utöfva sin politiska rösträtt i den kommun eller åtminstone i den valkrets, der han är boende; och jag får vidare påpeka, att det skulle medföra mycket stora praktiska olägenheter, om man skulle frångå mantalslängden, såsom den viktigaste urkunden för bestämmande af en persons kompetens i afseende å riksdagsmannaval, och i stället hålla sig enbart till de kommunala fyrktalslängderna, ty såsom vi veta, kan en person ega rösträtt i en hel mängd kommuner, och säkerligen blefve det en mycket besvärlig sak att på grund af fyrktalslängden undersöka, huruvida en viss person har politisk rösträtt just i en angifven eller till äfventyrs i någon annan af de kommuner, der han har kommunal rösträtt. För min del anser jag det således fullkomligt oriktigt att frångå principen, att man ovilkorligen bör vara mantalskrifven i den kommun, der man utöfvar politisk rösträtt, och således icke lämpligt att i en skrifvelse till Kongl. Maj:t antyda möjligheten af en sådan förändring. Deremot anser jag det för min del långt rimligare att gå den andra vägen, som utskottet antyder och som jag förut nämnt, eller att man må kunna utöfva politisk rösträtt inom en kommun, der man icke eger kommunal rösträtt. Emellertid, då Riksdagen afläter en skrifvelse i denna sak, anser jag det alldeles nödvändigt att tillkännagifva, på hvilken grund man skall bygga, och icke lemna en så viktig principfråga alldeles öppen. Jag tror därför, att frågan är för litet utredd för att nu för-
anleda en skrifvelse.

I sammanhang härmed vill jag påpeka, att icke blott i den speciella fråga, motionären här bragt på tal, förändring är behöflig. Om en person, som i en kommun eger fastighet eller industriel rörelse, och således der har sin inkomst och rösträtt, flyttar till annan kommun, men ej kan der få kommunal rösträtt, emedan han icke derstädes kan taxeras för inkomst af kapital eller arbete, kan han, på grund af att han icke förvärfvar kommunal rösträtt der han bor, ej heller få utöfva politisk rösträtt. Och i detta fall är han förlustig politisk rösträtt icke för ett eller två år, utan kanske för alltid, endast därför att han genom flyttningen förlorat sin kommunala rösträtt. Ett annat förhållande, som är väl känt, vill jag äfven påpeka. Om en fastighetsegare på landet utarrenderat sin egendom och derigenom förlorar den kommunala rösträtt, som fastigheten skänkt honom, men icke på grund af inkomst af kapital eller dylikt kan förvärva kommunal rösträtt, förlorar han derigenom politisk valrätt och valbarhet. Sådana förhållanden borde enligt min tanke också uppmärksammas i sammanhang med den nu väckta frågan. Jag vill nu, ehuru det kanske icke direkt hörer till saken, anmärka, att en utväg till dessa olägenheter afhjelpande enligt min uppfattning skulle vara den, att man frigjorde den politiska rösträtten från fodran på kommunal rösträtt. Det låte tänka sig, att det vore tillräckligt att vid justeringen

*Om
ifrågasatt
ändring i
grunderna
för valrätt
till Andra
Kammaren.*
(Forts.)

Om ifrågasatt ändring i grunderna för valrätt till Andra Kammaren.
(Forts.)

af vallängden styrka, att man erlagt bevillning till staten under föregående år eller den tid, som kan varda bestämd. Emellertid läser det icke kunna blifva tal om något sådant, så länge man inom Andra Kammaren så strängt håller på sammanhanget mellan kommunal och politisk rösträtt, hvarför jag också mycket betviflar, huruvida det är möjligt att, med bibehållande i hufvudsak af nuvarande bestämmelser, finna utväg att tillgodose såväl det af motionären framställda behovet som dem, jag nyss påpekat.

Såsom frågan nu ligger, tror jag Första Kammaren gjorde riktigast i att afslå detta betänkande, och i förhoppning, att konstitutionsutskottet ett annat år, på grund af motion eller af egen drift, söker åstadkomma en närmare utredning och ett bestämdare uttalande om den väg, som borde följas för sakens reglering, får jag, på grund af hvad jag anfört, yrka afslag på konstitutionsutskottets betänkande.

Herr Rudebeck: Den fråga, som här af motionären blifvit väckt, är enligt utskottets uppfattning af den betydelse, att man bör beakta densamma, om ock, såsom den föregående talaren framhållit, betydande svårigheter synas möta, då man skall affatta de nya bestämmelser, hvarigenom motionens syfte vinnas. Dervid har det synts utskottet, att man borde öfverväga, huruvida icke, i stället för att, såsom motionären vill, tillerkänna den, som flyttat från en kommun, rätt att der en tid efter afflyttningen fortfarande behålla valrätt, han borde få tidigare, än nu är fallet, förvärfva denna rätt i den kommun, dit han flyttat. Det förra, af motionären angifna sättet är förbundet med högst afsevärda olägenheter, då valrätten ej får annorledes än personligen utövas. De förhållanden, hvilka skola bedömas, om man väljer den utväg utskottet tänkt sig, beröra dock, såsom utskottet sagt, författningar, hvilka ligga utom dess egentliga verksamhetsområde. Detta bedömande skulle medföra en pröfning af dels kommunallagarne, dels också, såsom äfven den siste talaren nämnde, mantalsskriifningsförfordningen, men en ändring eller jemkning i dessa författningar tillkommer icke utskottet. Då frågan ovilkorligen förtjenar ett bedömande och då för visso Kongl. Maj:t bäst kan gifva den därför erforderliga utredning, har utskottet häri funnit skäl för sin hemställan. Att närmare angifva sättet för frågans lösning har icke utskottet kunnat göra utan en pröfning af lagbestämmelser, som utskottet anser sig icke tillkomma, men utskottet har påvisat ej mindre den plats i riksdagsordningen, som utskottet anser en ny bestämmelse böra erhålla, än äfven ett annat tillvägagångssätt för målets vinnande, än det motionären tänkt, och någon vidare utredning eller anvisning från utskottets sida kan näppeligen erfordras. Såsom utskottet sett saken, har det kommit till den öfvertygelse, att den ändring i gällande bestämmelser, som erfordras, bäst kan verkställas genom Kongl. Maj:ts åtgörande, och då frågan onekligen förtjenar beaktande, bör den icke, genom ett afslag, undertryckas, hvarför jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Moberg: Då jag finnes antecknad i betänkandet såsom reservant, skall jag be att med några ord få nämna anledningen dertill. Såsom kammaren behagade erinna sig, hafva vi på kammarens

bord ett betänkande af konstitutionsutskottet med anledning af en af herr von Friesen i Andra Kammaren väckt motion om en reform af den politiska rösträtten. Då denna motion föranledt utskottet att hemställa om en skrifvelse till Kongl. Maj:t i det syfte, som utskottets betänkande närmare angifver, ansåg jag, att den nu förevarande motionen kunde hafva upptagits i samma memorial och Kongl. Maj:t derigenom blifva i tillfälle att i hela dess sammanhang taga den nu väckta frågan i öfvervägande, emedan jag ansåg, att den föreliggande frågan icke var af så synnerlig vikt för närvarande, att man genom en särskild skrifvelse behöfde påkalla Kongl. Maj:ts pröfning i ett ämne, som genom ett annat betänkande nödvändigt måste komma under Kongl. Maj:ts behandling; och om utskottet ansåg, att det borde behandla föreliggande motion särskildt, så borde utskottet enligt min mening hafva upptagit och behandlat densamma såsom ett förslag från utskottet sjelft.

Om
ifrågasatt
ändring i
grunderna
för valrätt
till Andra
Kammaren.
(Forts.)

Herr Rudebeck: Den siste talaren framställde icke något yrkande. Emellertid skall jag be att få nämna skälet, hvarför utskottet icke handlade i enlighet med den siste talarens åsigt. Det beror derpå, att dessa båda frågor enligt utskottets mening icke egde med hvarandra ett sådant sammanhang, att de borde gemensamt behandlas. Den nu föreliggande frågan är en fråga för sig, helt och hållet oberoende af den andra, och de af herrarne, som tagit del af utskottets redan utdelade betänkande i den andra frågan, torde finna, att de båda frågorna icke kunna sägas ovilkorligen sammanhänga med hvarandra. Vidare är det ovisst, huruvida denna Riksdag kommer att besluta en skrifvelse om ändring i den politiska rösträttens utsträckning, och då skulle denna fråga, om den sammanbundes med frågan om den politiska rösträttens utsträckning, derigenom möjligen senare än eljest vinna sin lösning.

Af dessa nu angifna skäl ansåg utskottet sig böra tillvägagå på sätt som skett och särskildt behandla denna nu förevarande fråga.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr vice talmannen, som åter för en stund öfvertagit ledningen af förhandlingarna, i enlighet med de yrkanden, som under öfverläggningen förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag derå, och förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—49;

Nej—51.

Lagförslag om rätt domstol i vissa mål angående jordegares rätt öfver vattnet å hans grund. Föredrogs å nyo lagutskottets den 1 och 2 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 45, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt domstol i vissa mål angående jordegares rätt öfver vattnet å hans grund.

Herr Afzelius: Jag ber om ursäkt, att jag tager till orda i en lagfråga vid denna sena timme, och detta så mycket mer, som jag icke ämnar framställa något yrkande; men jag kan icke låta utskottets betänkande passera utan att angifva min afvikande mening i ett par punkter.

Hvad gäller frågan? Frågan gäller forum i vissa vattenrättsmål. Hvar är i allmänhet forum i vattenrättsmål? Forum är der detsamma som när det är fråga om jord; vattnet betraktas lika med jord. Hvad gäller då i fråga om forum för jord? Jo, att forum är, der jorden ligger. Alltså, forum i vattenrättsmål är, der »vattnet» ligger. Första frågan, som skall afgöras, är då den: hvilket vatten skall man taga hänsyn till, när man skall bestämma forum? Skall man taga hänsyn blott till det begränsade vattenområde, som t. ex. ett vattenverk upptager, eller skall man taga hänsyn till vattendraget i dess helhet, till den återverkan uppåt och nedåt, som detta vattenverk utöfvar? Lagen vill ju lösa det fall, att det vatten, målet angår, ligger inom flera jurisdiktioner, och det är då gifvet, att en dylik konkurrens mellan flera domstolar inträder mera sällan, om man tager vatten i den inskränkta meningen, än om man tager det i vidsträckt mening. Hvilkendera uppfattningen är nu den rätta? För mig är detta en ingalunda enkel sak. Jag tror icke, att den kan tillfredsställande lösas utan detaljbestämmelser. Denna fråga, som sålunda är af ganska stor vikt, lemnar lagförslaget emellertid alldeles obesvarad. Jag klandrar icke detta, ehuru det varit önskligt, om frågan blifvit löst. För lagutskottet finnas här inga svårigheter. Utskottet säger: »Ingen tvekan har någonsin förefunnits derom, att alla rättsförhållanden, som uppkomma genom en jordegares ensidiga förfogande öfver vattnet å hans grund, skola afdömas af den rätt, inom hvars domvärjo fastigheten ligger, oafsedt om dessa jordegares åtgöranden medelbart sträcka sina verkningar till delar af vattendraget inom andra rätters områden.»

Jag skulle säga alldeles ingenting, om lagutskottet för sin egen del uttalat denna mening. Men när utskottet säger, att det icke någonsin förekommit tvekan i detta fall, måste jag erinra, att jag känner dem, som tvekat i detta fall, som tveka ännu i denna stund; och märkvärdigt är, att, efter hvad jag tror, sjelfva lagutskottet år 1896 befann sig på en annan vida mer tveksam ståndpunkt. Herr Leman hade då väckt ett förslag, i det hela motsvarande det nu före-

liggande. Detta förslag afsåg, att i 10 § af förordningen om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund skulle insättat följande: »Sträcker sig vattendrag, hvarom fråga är, genom eller mellan två eller flera rätters domvärjo, förordne hofrätten, på sökandens anmälan, särskild domare att med uthärads nämnd saken upptaga.»

Derom sade lagutskottet: »Uttrycket »vattendrag, hvarom fråga är» kan fattas i dubbel betydelse, dels såsom åsyftande den del af ett vattendrag, som omedelbart omgifver det vattenverk, »hvarom fråga är», dels i betydelse af hela vattendraget, flod, ström och dylikt, hvori vattenverket i fråga ligger eller skall byggas.»

Som sagdt, jag är icke främmande för det antagande, att utskottet den tiden icke hade samma uppfattning som nu. Den andra, egentliga frågan är nu denna: om det vatten, »hvarom fråga är», ligger inom flera jurisdiktioner — vare sig man fattar »vatten» i inskränkt eller i vidsträckt bemärkelse — hvilken domstol skall taga upp målet? Det är denna fråga, som skall lösas, och den är af förslaget löst så, att det tillkommer hofrätten eller i vissa fall Konungen att säga, hvilken domstol skall göra det. Derom är ingenting att säga, denna lösning tillfredsställer mig fullkomligt. Men det är en regel vid lagstiftning, att, då i alldeles analoga fall samma behof af lösning föreligger, man då skall gifva dem samma lösning och gifva den på en gång. Nu är det icke blott *domstolar*, som hafva att göra med vattenrättsfrågor; i 21 § vattenrättsförordningen heter det, att Konungens befallningshafvande skall meddela handräckning, om någon olagligen bygger i vattendrag. Sådana fall hafva förekommit, då vattenverk bygts i vattendrag, som är länsgräns — såsom i Göta elf — och det blifvit fråga om att påkalla Konungens befallningshafvandes ingripande. Hvilkendera af dem skall man då påkalla? Man får vända sig till båda. Men herrarne kunna lätt förstå, hvilket resultat *kan uppstå*, om den ena befallningshafvanden låter riva, men den andre stå kvar. Att denna fråga behöfver lösas, är uppenbart, och då synes mig, att en lösning också bort gifvas i detta sammanhang.

Men det är icke blott i fråga om vattenrättsförhållanden, som denna konkurrens mellan domstolar kan förekomma; den kan ifrågakomma jemväl beträffande jord, t. ex. vid egoutbyte, när en ega skall gå i byte mot en ega inom annan jurisdiktion. Hvilken domstol skall pröfva och fastställa egoutbytet? Skola båda göra det? Då *kan* det hända, att den ena ogillar och den andra godkänner egoutbytet. Hvilketdera beslutet skall då gälla? Sådana fall hafva förekommit åtskilliga i praxis, och alltid hafva de varit föremål för skiljaktiga meningar, såsom man lätt kan förstå, då lagen icke lemna stoff till lösning. Äfven dylika fall hade bort tagas med. Det hade varit önskligt, att de bestämmelser, som här gifvits, fått den utsträckning, som sakens natur påkallat.

Slutligen ber jag att få göra en liten rent formel anmärkning. Det är mot den föreslagna rubriken. Rubriken lyder så: »Lag om rätt domstol i vissa mål angående jordegares rätt öfver vattnet å hans grund.» Det finnes många slag af sådana mål; det finnes sådana om anläggande af vattenverk, om ombyggande af vattenverk, om kungsådra, om strömrrensning, om damluckas

Lagförslag om rätt domstol i vissa mål angående jordegares rätt öfver vattnet å hans grund.

(Forts.)

Lagförslag om rätt domstol i vissa mål angående jordegares rätt öfver vattnet å hans grund.
(Forts.)

öppenhållande o. s. v. Då man läser denna rubrik, föreställer man sig, att i denna lag skall man få veta, hvilken domstol är den rätta i vissa vattenrättsmål — väl icke alla, men dock i några. Håller detta streck? Nej. Hvad lagen bestämmer gäller enligt min uppfattning för *alla* vattenrättsmål under viss förutsättning. Det är möjligt, att jag misstager mig, men jag förstår icke annat. Vidare när det heter »lag om rätt domstol i vissa mål», tror man, att man skall få veta, *hvilken* domstol som är den rätta. Får jag veta det? Nej. Lagen bestämmer icke rätt domstol, utan den bemyndigar hofrätt eller Kongl. Maj:t att efter fritt val göra det. Endast för att visa hvad jag menar skall jag bedja få säga, huru jag skulle anse rubriken hafva bort lyda. Jag skulle vilja affatta den så: lag angående bestämmande i visst fall af rätt domstol för upptagande af mål om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund. Dessa förhållanden har jag velat påpeka, men hvad jag anmärkt innefattar icke för mig tillräckligt skäl att motsätta mig det föreliggande lagförslaget, hvilket, ehuru alltför litet omfattande, dock är praktiskt behöfligt.

Herr Hasselrot: I hufvudsak har jag samma uppfattning som den siste ärade talaren, och jag har såsom ledamot af lagutskottet framlagt åtskilliga förslag till ändring i det kongl. förslaget för att få fullständigare stadganden, än som här ifrågasättas, men dels befunnos dessa förslag vara af den beskaffenhet, att de för allmänheten skulle medföra större besvär och omgång än det kongl. förslaget, och dels kunde de icke blifva så omfattande, som de borde vara, emedan det kongl. förslaget blott berörde forum i vissa vattenrättsmål, och lagutskottet, som ej har motionsrätt, sålunda ej kunde framlägga förslag om ändringar i andra, om än närliggande, ämnen. Man stod då i valet mellan att yrka afslag å förslaget eller att i den form det förelåg bifalla detsamma, och just det skälet, som den siste ärade talaren nämnde, att det i åtskilliga, ja, i de flesta fall lemnar en praktisk lösning, bestämde mig och lagutskottets pluralitet att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Beträffande den formella anmärkningen mot lagens rubrik har jag deremot en annan mening än den ärade talaren. Han synes förutsätta, att denna lag skulle afse alla mål, som afhandlas i lagen om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund. Efter mitt förmenande är det icke så. Det finnes åtskilliga saker, såsom om flottled, kungsådra och annat, hvarpå, så vidt jag förstår, denna lag icke är tillämplig, utan härmed får väl fortfara på samma sätt som hittills. Riksdagens skrivelse 1896 afsåg väl att få en fullständig lagstiftning i detta ämne, då deremot Kongl. Maj:ts förslag endast afser afhjelpande af de värsta bristerna i afbidan, såsom i statsrådsprotokollet säges, på en fullständig omarbetning af 10 kap. rättegångsbalken, hvarigenom man skulle få undanröjda alla de svårigheter, den siste ärade talaren påpekade; och man får väl nu nöja sig med hvad som sålunda bjudes.

Under sådana förhållanden tillåter jag mig yrka bifall till lagutskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af Första Kammarens den 1 och 2 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om förändrade föreskrifter rörande befordran till major på stat inom svenska armén, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs å nyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 28 sistlidne april och den 1 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 7, i anledning af väckt fråga om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till förbättrad sätt att pensionera sjöfolk.

*Om
förbättrad
sätt att
pensionera
sjöfolk.*

Herr Dickson: Då jag anmält min reservation mot utskottets förslag, är det icke därför att jag underkänner behovet af en förbättrad pensionering af sjömän, utan därför att jag anser, att frågan redan utgör föremål för Kongl. Maj:ts pröfning. Sedan 1886 års statsrevisorer gjort framställning angående bättre ordnande af pensionerna från handelsflottans pensionsanstalt, öfverlemnades denna skrifvelse af Kongl. Maj:t till arbetareförsäkringskomitén, som 1889 afgaf särskildt betänkande med förslag till ändringar i reglementena för handelsflottans pensionsanstalt och sjömanshusen. Kongl. Maj:t hörde kommerskollegium och direktionerna öfver sjömanshusen och direktionen öfver nämnda pensionsanstalt, och så låg ärendet till 1897 den 15 oktober, då Kongl. Maj:t uppdrog åt utsedda komiterade att uppgöra förslag till revision af reglementet för sjömanshusen, och det sades, att detta *tills vidare* skulle göras utan hänsyn till frågan om pensionering af sjömän. Detta anser jag hafva innefattat det, att Kongl. Maj:t visserligen var sinnad att göra något för pensionering af sjömän, men ansåg, att den frågan borde föregås af sjömanshusens ordnande. Först sedan denna fråga fått sin lösning, skulle det andra arbetet vidtagas. Uppenbart är ock, att vid uppgörande af förslag till en pensionsanstalt första frågan är den: hvilka individer skall den omfatta? Som anstalten måste hänföra sig till flere eller färre af de vid sjömanshusen inskrifne, borde först utredas, hvilka böra tillhöra sjömanshusen. Detta var således en förberedande fråga, som borde utredas. Hvarför det icke uppdrogs åt samma komiterade genast, ligger i sakens natur, då det fordras helt andra arbetskrafter för uppgörande af ett pensionsreglemente än för att skriva ett reglemente för sjömanshusen. Faktum är emellertid, att arbetareförsäkringskomiténs förslag i förevarande delar icke blifvit af Kongl. Maj:t slutligen pröfvadt.

För öfrigt har frågan icke hvilat, ty Kongl. Maj:t har dels förra året meddelat förändrade bestämmelser rörande fyraågifterna, dels helt

Om
förbättrat
sätt att
pensionera
sjöfolk.
(Forts.)

nyligen meddelat förändrade bestämmelser rörande tonafgiften. Kongl. Maj:t har således icke låtit frågan hvilas.

Nu har det också inkommit till Kongl. Maj:t andra framställningar, såsom från sjöfartsmötet i Nässjö. Då jag i vederbörande departement inhemtade upplysning i denna fråga, meddelade man mig, att framställningen från nämnda möte öfverlemnats till komitén för uppgörande af reglemente för sjömanshusen. Detta har sedan befunnits icke vara riktigt, den hvilas ännu hos Kongl. Maj:t. Kommerskollegium har hörts och tillstyrkt tillsättande af en komité. Äfven handelsflottans pensionsanstalt har gjort en framställning, som hvilas hos Kongl. Maj:t.

Af det anförda torde få anses framgå, att frågan är föremål för pröfning hos Kongl. Maj:t, men att Kongl. Maj:t ansett, att den första åtgärd, som bör vidtagas, är att få ett nytt reglemente för sjömanshusen.

Under sådana förhållanden har jag icke ansett mig böra biträda den föreslagna skrifvelsen, och jag ber att få erinra, att två gånger förut har denna fråga varit framställd och då blifvit af kammaren afslagen. 1885 kom ett protokollsutdrag från Andra Kammaren om en skrifvelse i detta syfte. Det afslogs af denna kammare. 1896 kom frågan upp genom motion, som var förknippad med anslagsyrkande, och blef därför hänvisad till statsutskottet. Statsutskottet afstyrkte framställningen, visserligen med uttalande af sin sympati, därför att frågan var föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, och detta bifölls af båda kamrarna; och efter detta Riksdagens beslut har Kongl. Maj:t haft frågan före 1897 och meddelat det beslut jag omtalat.

Nu måste jag ju medgifva, att någon olycka ej sker, om Riksdagen afläter den skrifvelse, som nu föreslås; och jag kan nog tänka mig, att de finnas, som icke hysa synnerliga betänkligheter vid att aflåta en skrifvelse. Jag måste emellertid intaga en annan ställning till frågan.

Jag finner mig därför böra yrka afslag å utskottets betänkande.

Herr von Friesen: Som jag deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet och der hört till majoriteten, skall jag angifva skälen, hvarför jag varit med om att tillstyrka den ifrågasatta skrifvelsen.

Motionärerna hafva, såsom herrarne se, framhållit, huru beaktansvärd frågan om sjömäns pensionering är, och deremot hafva ej heller reservanterna gjort någon invändning. Men de säga, att ärendet ändå ligger så nära Kongl. Maj:ts öra, att man icke behöfver kraftigare ingripa för att få saken i gång. Det är dock att märka, såsom reservanterna äfven medgifvit, att den revision af sjömansbusreglementet, som 1897 uppdrogs åt utsedde komiterade, skulle enligt det kongl. brevet tills vidare ske utan hänsyn till frågan om pensionering af sjömän. Och då härtill kommer, att den framställning, som direktionen för handelsflottans pensionsanstalt 1897 gjorde om ändrade grunder för pensioners erhållande från anstalten m. m., ännu icke öfverlemnats till komiterade, synes deraf framgå, att de komiterade, som nu arbeta för handels och sjöfartens intressen, icke hafva an-

ledning att för närvarande sysselsätta sig med frågan om sjömäns pensionering. Och jag har äfven af ledamöter i den handels- och sjöfartskomit , som nu arbetar, fått det svaret: vi hafva intet sådant uppdrag, men skulle för vår del gerna se, om en skrifvelse i detta syfte komme till stånd.

Liksom utskottets ärade ordförande i sitt anförande nyss sade, att han ansåge, att icke någon stor olycka skedde, om en skrifvelse komme att afl tats, vill jag   min sida medgifva, att jag gerna tror, att frågan ändå kunde komma under Kongl. Maj:ts pröfning. Men då Andra Kammaren beslutat en skrifvelse i ämnet, har det synt mig riktigt och klokt att tillmötesgå Andra Kammarens önskningar i detta lilla afseende, i synnerhet som denna af Andra Kammaren uttalade önskan ju också innebär eller åtminstone kan anses innebära ett löfte, att, när frågan förekommer, kammaren skall finnas villig till de uppoffringar, som äro n diga för att få saken till stånd. Under sådana förhållanden anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om
f rb ttadt
sätt att
pensionera
sjöfolk.
(Forts.)

Herr Lithander: Jag anhåller först att till det tillfälliga utskottet få framföra ett v rdsamt tack för det välvilliga sätt, p  hvilket utskottet behandlat denna humanitets- och billighetsfr ga. Utskottet säger i sin kläm, att »utskottet finner motionärens förslag och hvad till stöd dert r anförts vara så beaktansvärdt, att Första Kammaren icke synes böra undandraga sig att gå medkammarens önskan om en skrifvelse i ämnet till mötes och dymedelst äfven taga fasta på det intresse för sakens slutliga ordnande, som må kunna anses inneb ras i det af Andra Kammaren fattade beslutet».

Genom detta sitt förslag och genom detta sitt yttrande har utskottet tydligen delat och erkänt r tigheten af den uppfattning, som jag tillåtit mig uttala i motionen, nemligen den, att »sambället icke bör försumma att, i den mån sådant  r möjligt, bereda lättnad i sjömannens utkomst på ålderdomen, och det bör vara en uppgift, väl egnad att  draga sig statsmagternas uppmärksamhet och behjertande, samt att Första Kammaren städse ådagalagt en allvarlig sträfvan att i lika hög grad söka tillvarataga *alla* svenska medborgares bästa, och jag hyser den vissa förmodan, att kammaren äfven i detta fall kommer att handla i motsats till det myckna agitatoriska talet, att någon samhällsklass skulle, genom att dess intressen åsidosattes, känna sig 'orepresenterad' på Riksdagen.»

Jag ber att få betona detta utskottets erkännande, som f r mig varit mycket glödande.

Då likväl utskottets högt aktade ordförande har funnit sig föranlåten att afgifva sin reservation, har det varit af intresse för mig att erfara, huruvida det varit någonting emot sjelfva saken eller andra skäl, som gifvit anledning till hans reservation. Af det yttrande utskottets ordförande nyss afgifvit har jag icke kunnat finna, att han är emot sjelfva saken, och det var äfven hvad jag väntade. Deremt  r det, enligt ordförandens mening, några formella skäl emot denna fråga. Det skulle nemligen ligga ett hinder för frågans afgörande på det sätt, som utskottet föreslagit, deruti, att Kongl. Maj:t fort-

Om
förbättrad
sätt att
pensionera
sjöfolk.
(Forts.)

farande skulle hafva densamma under pröfning. Det synes mig deremot, såvidt jag kunnat läsa herr ordförandens reservation, just af densamma framgår att detta icke är förhållandet. I all synnerhet sedan det blifvit upplyst, att skrivelsen från sjöfartsmötet i Nässjö icke föranledt någon åtgärd från Kongl. Maj:ts sida.

Kongl. Maj:t har visserligen år 1889, det är nu 11 år sedan, öfverlemnadt denna fråga till försäkringskomitén, men det är också allt. Sedan dess har Kongl. Maj:t tillsatt tvenne komitéer, som sysselsätta sig med sjöfarten tillhörande frågor, men ingen af dem har fått i uppdrag att behandla frågan om sjömännens pensionering. Tvärtom har Kongl. Maj:t undantagit detta ärende. Det heter nemligen i reservationen: »*tills vidare* skulle denna granskning ske utan hänsyn till frågan om pensionering af sjömän.»

Icke heller har Kongl. Maj:t gifvit något sådant förordnande om handelsflottans pensionsanstalt. Det heter nemligen i afseende härå, att »denna fråga ännu icke till komiterade öfverlemnats».

Under sådana förhållanden är åberopandet af formella hinder, synes det mig, så godt som att haka sig fast vid ett bristande halmstrå till skäl för att frågan skall få bero vid hvad som är och det få anses, att Kongl. Maj:t redan skulle hafva den under behandling.

Det är ju här ingenting nytt man begär, icke införande af några nya principer, det är endast fråga om en förbättring i de förhållanden, som redan äro rådande, d. v. s. ett bättre tillämpande af en redan erkänd princip. Då institutioner redan länge varit införda för ifrågasvarande ändamål, så är det ju en mycket rimlig begäran, att dessa få verka på det sätt, som de äro afsedda att göra.

Jag hyser den förhoppning, att den humanitära grunden för att någonting bör göras för att skydda våra sjömän från nöd på ålderdomen icke måtte förbises i denna kammare. Om vi eljest vilja göra rättvisa åt utöfvarne af det hårda sjömansyrket, måste vi erkänna, att ofantligt litet i detta hänseende hittills blifvit gjordt. Sjömanshusens understödsverksamhet torde knappast kunna betraktas annat än som fattigvårdshjelp, och detta till och med en mycket ofullständig sådan, all den stund de bidrag, som lemnas, inskränka sig till mycket små summor. Mera än hälften af de understöd, som kunna erhållas, uppgå icke till mer än högst 20 kronor per år, säger 20 kronor per år, mina herrar. Det torde väl ändå vara en bra ofullständig hjälp på ålderdomen. Jag hemställer då, om det är underligt, att man begär en förbättring i dessa förhållanden.

Om den andra institution, som finnes till förmån för sjömännen, nemligen handelsflottans pensionsanstalt, ha Riksdagens revisorer redan år 1886 yttrat, att den icke fyller sin uppgift. Der hafva ansökningar om pensioner till sådana, som enligt reglementet äro berättigade, legat inne hos styrelsen sedan 1891, således i 9 år. Antalet af dem, som äro berättigade att erhålla pension, men för hvilken sådan icke har kunnat beredas, utgjorde vid slutet af förra året 545. I alla de förslag, som till Riksdagen inlemnats angående ålderdomsförsäkring, hafva sjömännen undantagits.

Det synes mig i hvarje fall, som Riksdagen borde tänka på, att

detta verkligen icke ensamt är en humanitets-, utan det är äfven en klokhetsfråga. Det torde väl vara viktigt, att man ställer det så här i landet, att man kan fästa sjömännen vid de svenska fartygen och att, då de längta tillbaka till fosterjorden, denna längtan icke måtte qväfvas af fruktan för nöd och brist der hemma. Det är nemligen icke oviktigt, att de i farans stund äro tillgängliga för att komma ombord på våra krigsfartyg och stå färdiga att försvara landet. Få sjömännen det bättre i alla andra länder än hos oss, då ligger det nära till hands antaga, att genom den kosmopolitiska arten af deras yrke de med lätthet skola fås att gå öfver till andra länders fartyg och der qvarstanna, hvilket väl icke kan vara med vårt lands intresse förenligt, hvarken för vår handelsflotta eller ur den synpunkt, jag nyss nämnde, att i farans stund hafva öfvadt sjöfolk.

Andra Kammaren har redan, såsom herrarne veta, fattat beslut i öfverensstämmelse med motionen. Det skulle vara mycket nedslående, i fall Första Kammaren skulle fatta ett motsatt beslut.

Jag anhåller alltså, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och afslag å reservationen.

Herr Melin: På de skäl, som framstälts af herrar von Friesen och Lithander, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Rettig*.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jemlikt derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på afslag derå, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckta motioner angående skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om reform af valrätten till Riksdagens Andra Kammare;

statsutskottets utlåtande n:o 79, i anledning af Kongl. Maj:ts propositioner angående efterskänkande af kronans rätt till åtskilliga danaarf; äfvensom

lagutskottets utlåtande n:o 47, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, samt till lag om ändrad lydelse af 19 kap. 13, 14 och 21 §§ strafflagen, dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om elektriska ledningar, dels ock en i anledning af nämnda propositioner väckt motion.

Om
förbättrad
sätt att
pensionera
sjöfolk.
(Forts.)

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till delar af riksdagsbeslutet:

n:o 1, ingressen,

n:o 2, slutmeningen, och

n:o 3, angående antagna, hvilande grundlagsförslag.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herrar *Bergendahl* och *Rodhe* till innevarande riksdags slut, för den senare räknadt från den 11 i denna månad.

Justerades nio protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,24 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 7 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 1 e. m.

Anmäldes och bordlades sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om tillägg till § 1 i grufvestadgan.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Anstäldes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 45 punkten 3 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att Riksdagen må för fortsatt stärkande af landets fasta försvar bevilja 4,853,100 kronor samt till utgående under år 1901 deraf anvisa 2,147,500 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, på det sätt bifallit Kongl. Maj:ts framställning i ämnet, att Riksdagen, för fortsatt stärkande af landets *nuvarande* fasta försvar, å extra stat för år 1901 anvisat 2,147,500 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—125;

Nej—14.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsänt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 265, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 87 ja och 135 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 212 ja och 149 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anstäldes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 69 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition.

Den, som, i likhet med Andra Kammaren, vill, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, beviljar och ställer till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 4,795,000 kronor, att anvisas såsom lån åt Borås—Alfvesta jernvägsaktiebolag för utförande af jernvägsanläggning mellan Borås och Alfvesta och utgå med ena hälften under år 1901 och andra hälften under år 1902,

under de vilkor och bestämmelser, som för understödjande medelst lån af enskilda jernvägsanläggningar blifvit uti Riksdagens skrifvelser den 15 maj 1896 och den 30 april 1897 fastställda, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, afslagit Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—62;

Nej—78.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 266, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 146 ja och 76 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 208 ja och 154 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 70 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som, i likhet med Andra Kammaren, vill, att Riksdagen, med bifall till herr Åkerlinds i ämnet väckta motion, beslutar, att banvakter i 4:de distriktet måtte uppflyttas en löneklass högre än banvakterna vid de öfriga distrikten af statens jernvägar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, afslagit herr Åkerlinds ifrågavarande motion.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—26;

Nej—109.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerat och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 267, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 96 ja och 124 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 122 ja och 233 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af bevillningsutskottet i dess memorial n:o 35 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att, med afslag å den af herr H. Andersson i Vestra Nöbbelöf väckta motion angående beviljande af restitution af erlagd tull vid utförsel af risgryn, nu gällande föreskrifter i tulltaxeunderrättelserna skola bibehållas oförändrade, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, beslutit, att § 9 mom. 3 tulltaxeunderrättelserna skall erhålla följande förändrade lydelse:

»Förutom den tullrestitution, hvarom här ofvan förmåles, medgifves ock åt idkare af qvarnrörelse vid utförsel sjöledes från tullplats af följande vid qvarnen framställda produkter, nemligen finsiktadt mjöl af hvete, råg eller korn samt gryn af hvete, korn och oskalad ris eller s. k. paddy, restitution af den tull, som af honom blifvit erlagd för en motsvarande quantitet från utlandet införd omalen spanmål af samma slag, hvarvid iakttages, att 100 kilogram hvete anses lemna 75 kilogram mjöl, 100 kilogram råg eller korn 66 $\frac{2}{3}$, kilogram mjöl, 100 kilogram hvete eller korn 66 $\frac{2}{3}$, kilogram gryn, och 100 kilogram oskalad ris eller s. k. paddy 65 kilogram gryn, samt i öfrigt under vilkor

a) — — — — —

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—113;

Nej—27.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justerat och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag,

n:o 268, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 75 ja och 149 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 188 ja och 176 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 5 i denna månad bordlagda ärenden, nemligen konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8, statsutskottets utlåtanden n:is 10 och 76—84, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 7, bankoutskottets memorial n:is 19—21 äfvensom lagutskottets utlåtande n:o 47.

Vid föredragning af särskilda utskottets den 5 innevarande månad bordlagda memorial n:o 3, angående aflöning åt dess tjenstemän, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning af sammansatta stats- och lagutskottets den 4 och 5 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 6, i anledning af dels Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde hufvudtiteln, punkten 19:o, gjorda framställning om statsbidrag till vikarie för extra ordinarie lärare vid folkskola m. fl., dels ock en i anledning af denna framställning väckt motion, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af bankoutskottets den 4 och 5 i denna månad bordlagda memorial n:o 18, angående ändringar i aflöningsstaten för Sveriges riksbank m. m., biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Om ästadkommande af öfverensstämmande civillagar för de tre skandinaviska länderna. Föredrogs å nyo lagutskottets den 4 och 5 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 46, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ästadkommande af nya, så vidt ske kan, öfverensstämmande civillagar för de tre skandinaviska länderna.

Herr Afzelius: Den tanke, som ligger till grund för motionen, har ju först blifvit framsteld af professor Julius Larsen i ett tal vid en universitetsfest i Köpenhamn: tanken på en gemensam skandinavisk civillagbok. Det ligger obestridligt någonting mycket tilltalande i denna tanke; den anslår en sträng, som äfven i dessa tider, och kanske företrädesvis just nu, är så lätt att röra: känslan af samhörighet mellan oss små folk här uppe i Norden. Men vid närmare granskning tror jag likväl, att denna tanke måste ännu —

och ännu mycket länge -- hänvisas till utopiernas värld. Vi kunna icke åstadkomma någonting dylikt. Att åstadkomma en hel ny lagbok för vårt eget land är redan det en uppgift, så stor, så svår, att vi icke kunna tänka derpå annat än såsom ett mål, mot hvilket vi böra syfta, ett mål, som vi böra närma oss steg för steg, men som vi icke i ett slag kunna uppnå. Svårigheten att åstadkomma ett sådant lagverk, gemensamt för de tre skandinaviska länderna, är ju ännu mycket större. Jag behöfver icke närmare utveckla detta. Vi kunna icke realisera något sådant.

Om åstadkommande af ofverensstämmande civillagar för de tre skandinaviska länderna.
(Forts.)

Och äfven om vi kunde tänka derpå, äfven om det vore möjligt att genom tillmötesgående, samförstånd och samarbete åstadkomma ett slikt jetteverk, skulle jag för min del icke vilja tillstyrka något sådant. Den *allmänna* lagen i ett land måste vara nationel. En sådan lag skall icke vara blott och bart ett uttryck för lagstiftarens vilja och bud. Det är folkets rättsmedvetande, som skall återgifvas i lagen, det är dess vanor och dess åskådningssätt, som skola samlas och bringas till klarhet i lagen. Är lagen nationel, har den deri sin styrka, och då återverkar den i sin ordning stärkande på hela folkets lif. 1734 års lag var en så beskaffad, nationel, lag. Skulle vi nu försöka åstadkomma någonting gemensamt för de tre skandinaviska länderna, är jag rädd för att det skulle blifva hvad man kallar en juristrätt, d. v. s. att det skulle blifva en konstruktion efter den nuvarande rättsvetenskapliga nivån i Skandinavien. Det skulle naturligtvis komma att upptagas nordiska rättstankar, men måhända ingen sådan rättstanke i just den egendomliga form och färg, den har i något af de särskilda länderna. Det fins helt visst mycken frändskap, många likheter mellan de särskilda nordländernas rätt, men der finnas ock skiljaktigheter, väsentliga skiljaktigheter. Att söka genom lagstiftning utplåna dessa, vore enligt min uppfattning ungefär detsamma som att försöka att af våra språk skapa ett skandinaviskt volapük. Jag tror med ett ord icke, att *detta* är önskligt.

Då man hänvisar till exempel af andra länder, som genom stora kodifikationer hafva utjemnat olikheter, större kanhända än de, som här möta, vill jag blott ett ögonblick fästa mig vid Tyskland. Jag tror, att analogien med Tysklands nya civillagbok har en synnerligt ringa beviskraft, om man går den närmare på lifvet. För det första vill jag erinra, att Tyskland har en enhetlig lagstiftningsmagt, hvarigenom man kan åstadkomma gemensambet i lagar, och en enhetlig rättsskipning, hvarigenom man kan bevara gemensambeten i tillämpningen. Och hvilka förutsättningar funnos icke i Tyskland för gemensambetsverkets genomförande? Syftet var nog framför allt politiskt. Den enhetliga tyska rätten skulle blifva ett cement i den nya riksbyggnaden, kanske det allra starkaste. För att uppnå ett sådant ändamål kan man ju offra mycket och offra med glädje. Och hvad som nu skulle offras i Tyskland var ingalunda någon nationel rätt, utan tvärtom: den nationella rätten skulle just genom detta nationalverk dragas fram ur sina förgättna gömslen. Jag vill erinra om hvad som är kanske ett af de märkligaste data i världshistorien: den romerska rättens reception i Tyskland. Icke steg för steg, sats

Om åstadkommande af öfverensstämmande civillagar för de tre skandinaviska länderna.
(Forts.)

för sats trängde den sig fram, utan den inhemska rätten sopades bort och ersattes i sin helhet med en främmande rätt, som hade mycket litet gemensamt med den förra. In toto et tanto togs den romerska rätten såsom ett det nya romerska rikets arf efter det gamla, och utan vidare proklamerades den såsom den rätt, efter hvilken domstolarne skulle döma. Det var emellertid naturligt, att den inhemska rätten icke kunde helt och hållet affivas. Den stack upp sitt hufvud här och der i partikulära rättsbildningar, som bestodo vid sidan af den romerska rätten. I Bayern t. ex. funnos icke mindre än 43 olika rättsbildningar, som bestodo sida vid sida om hvarandra. Man har derifrån anført såsom exempel på mångfalden af olika bestämmelser, att, om en person låg döende och skulle göra sitt testamente, han kunde blifvå underkastad olika föreskrifter, allt efter som man flyttade sängen i ena eller andra hörnet af rummet! Ett sådant rättstillstånd är ju olidligt; det är tydligt, att man måste göra sig qvitt detsamma, kosta hvad det kosta vill. Sträfvandet efter en ny riksrätt i Tyskland är så gammalt som sedan 1814; då sattes det upp på programmet af Thibaut, för att först i våra dagar blifva verklighet.

Analogien med den tyska Civil-Gesetzbuch anser jag sålunda vi böra alldeles lemna å sido.

Efter mitt förmenande är det rätta programmet för samarbetet mellan de skandinaviska länderna på detta område framställt i 1876 års riksdagsskrifvelse. Riksdagen begärde då utarbetande af en fullständig handelslag, öfverensstämmande, såvidt ske kunde, för de tre nordiska länderna. Om vi skola arbeta med framgång, måste vi ställa vår uppgift icke alltför vidtomfattande. Och hvad man kallar handelsrätt är just en rätt, der uppgiften är mest tacksam och lätt nog att lösa. Der är öfverensstämmelse praktiskt behöflig, därför att olikhet i normer alltid verkar tryckande och hämmande på samfärdseln; der är den också lättare att uppnå, därför att det ligger i sakens natur, att dessa normer hafva tendens att blifva internationella, till stor del också äro det. Det var detta område, som 1876 års riksdagsskrifvelse afsåg, då den talade om en handelslag. Men »handelslag» sammanfaller icke alldeles med hvad utskottet kallar »obligationsrätt», sammanfaller icke heller med handelsbalken i 1734 års lag. När man 1876 talade om en handelslag, tänkte man på utländska sådana, Deutsches Handelsgesetzbuch och Code de commerce, lagar, som gälla den stora yrkesmessiga handeln, den stora trafiken, men som lemna omsättningen man och man emellan oberörd och låta dem följa landets allmänna rätt.

På grundvalen af 1876 års skrifvelse hafva vi nu, såsom herrarne alla känna, fått åtskilliga speciallagar, vexellagen, checklagen, varumärkeslagen, fimalagen och sjölagen. Vi hafva förbigått ett institut, och det beklagar jag för min del: det är bolagsrätten. Den har icke blifvit ordnad gemensamt för de tre skandinaviska länderna. Detta är så mycket mera att beklaga, som fimalagen endast var ett skal till bolagsrätten, som skulle vara dess kärna. Det var, som sagdt, en afvikelse från grundtanken, ett fel, som jag dock hoppas, att vi skola kunna godtgöra. Efter hvad man sett uppgifvas i tidningarna, skulle

nu förestå gemensam lagstiftning angående försäkring och patent, och derom är ingenting annat än godt att säga.

Dermed skulle vi hafva kommit till slut med de speciella instituten på detta område. Sedan skulle vi öfvergå till den allmänna handelsrätten, reglerna för handeln och den ekonomiska omsättningen i allmänhet. Det låge då närmast till hands att följa tanken från 1876 och söka skaffa oss en *speciel* handelslag. Men detta är *icke* önskvärdt, är icke något, som bör eftersträfvast. Hvarför? Jo, därför att vi icke böra skaffa oss någon dylik specifik köpmansrätt, en lag, som gäller för vissa personer eller om vissa slags aftal; utan hänsynen till den stora handeln bör komma fram på det sättet, att man i den *allmänna* lagen gör modifikationer, der sådana påkallas af nämnda hänsyn. Vi böra med ett ord skaffa oss en allmän lag, sådan som handelsbalken i 1734 års lag. Detta försvårar, såsom hvar och en finner, högst väsentligt ett samarbete, därför att man på det viset tager upp på en gång saker, som böra vara internationellt lika, och saker, som, efter min mening åtminstone, icke behöfva vara det. Men om det också är svårt detta arbete, så är det därför visst icke omöjligt. Men det fordrar mycken grannligheten, det fordrar, att man icke går till verket med förutfattad mening att, kosta hvad det kosta vill, stöpa *allt* i en form, man får gå till verket med stor urskilning och taga vederbörlig hänsyn till de förhållanden, som verkliga äro egentliga för hvarje särskildt land. Det går icke an att lösslita dessa delar af rätten från sammanhanget med de öfriga delar af rätten, som icke skulle blifva gemensamma.

Skall nu ett sådant arbete icke komma att från början sväfva i luften eller råka in på afvägar, så måste det finnas ett fast underlag, en säker grundval för detsamma. Utskottet nämner, att något sådant också finnes i lagförslaget angående köp och byte, utarbetadt af nya lagberedningen. Utskottet föreställer sig, att detta förslag skulle komma att under den närmaste framtiden föreläggas Riksdagen till antagande. Jag för min del ber att få uttala den förhoppning, att sådant icke under något förhållande må komma att ske. Icke därför att jag icke anser, att lagförslaget är mycket förtjenstfullt, utan därför att det är endast en utbruten del af något helt. Genom antagande af det lagförslaget skulle fastslås principer i afseende å två slags aftal, köp och byte, men dessa skulle komma att gälla för alla aftal. Detta — att *definitivt* fastslå något sådant — bör icke ske förr än hela fältet är genomarbetadt, förr än ett förslag till omarbetning af hela handelsbalkens område föreligger. När ett sådant förslag föreligger, då är tiden inne att inbjuda de andra länderna att på grundvalen af det förslaget gemensamt genomgå hela området. Dessförinnan är det för tidigt. Och jag hoppas för min del, att icke den nu framkastade tanken skall ställa sig hindrande i vägen för fortsättandet af det lagstifningsarbete, som blifvit afbrutet genom lagberedningens indragning. Ty det är dock det viktigaste vi hafva att tänka på, att vårt eget stora lagstifningsarbete kommer i gång.

Med dessa modifikationer eller reservationer har jag för min del ingenting emot att instämma i utskottets förslag. Jag anser, att

Om åstadkommande af öfverensstämmande civillagar för de tre skandinaviska länderna.
(Forts.)

Om åstadkommande af öfverensstämmande civillagar för de tre skandinaviska länderna. (Forts.)

det är en synnerlig förtjenst af motionären, att han har framdragit och just nu framdragit denna tanke från 1876, en tanke, som tycktes hålla på att råka i glömska. Tanken är väl värd att upplifvas och bevaras; rätt uppfattad och rätt tillämpad, är det min öfvertygelse, att vi af den skola hemta många goda frukter.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Upplästes och godkändes sammansatta stats- och lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 71, till Konungen, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition n:o 34 med förslag till lag om tillägg till värnpligtslagen den 5 juni 1885, beträffande vapenöfning under år 1900 för utrönande af härens krigsberedskap, dels Kongl. Maj:ts proposition n:o 35, med förslag till lag angående mönstring under år 1900 af hästar och fordon för utrönande af härens krigsberedskap, dels ock Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln, punkt 36, gjorda framställning angående anslag till försöksmobilisering.

Anmälades och bordlades lagutskottets utlåtande n:o 48, med föranledande af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af lagutskottets utlåtande n:o 44 i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industrielt yrke, dels ock fyra med föranledande af berörda proposition afgifna motioner.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr af *Burén* under fjorton dagar från och med den 8 i denna månad och herr *Pettersson, Fredrik Emil*, till riksdagens slut.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 2,35 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 7 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtande och memorial:

n:o 85, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till byggnader för ett landsarkiv i Lund;

n:o 86, med förslag angående anslagens fördelning mellan sju, åttonde och nionde hufvudtitlarna i riksstaten för år 1901 samt uppförande af en tionde hufvudtitel i samma riksstat m. m.; och

n:o 87, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster; äfvensom

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

n:o 36, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 30 angående af Kongl. Maj:t framlagdt förslag till förordning om frilager m. m.; och

n:o 37, angående beräkning af vissa bevilningar för år 1901.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 58, i anledning af gjorda framställningar om anslag dels för undersökningar af mindre hamnar m. m., dels ock för undersökningar af åtskilliga kanal- och segelleder m. m. i mellersta Sverige;

n:o 59, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af anslag för en hamnanläggning vid Hanö fiskeläge i Mjellby socken af Blekinge län; och

n:o 60, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om inrättande af nya tjänster vid statens jernvägstrafik.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag

dels till Riksdagens skrivelse, n:o 61, till Konungen, angående undervisning i teknisk hygien m. m. vid rikets tekniska läroverk;

dels ock till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 4, angående verkställd omröstning öfver högsta domstolens ledamöter;

- n:o 5, angående val af komiterade för tryckfrihetens vård;
n:o 6, angående val af justitieombudsman och suppleant för honom;
n:o 7, angående ändrad lydelse af 18 kap. 16 § strafflagen;
n:o 8, rörande ändrad lydelse af 2 § i förordningen den 21 mars 1884 angående kungörande af tiden för allmänna tingssammanträden i vissa domsagor m. m.;
n:o 9, angående åtgärder för åstadkommande af en förbättrad lagskipning i vissa skuldfordringsmål;
n:o 10, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret;
n:o 11, angående ansvarsfrihet beträffande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret lemnadt uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus;
n:o 12, angående ändrade lagbestämmelser i fråga om riksbankens sedelutgifts rätt;
n:o 13, angående vissa bestämmelser rörande sjöfarten och gränstrafiken mellan Sverige och Norge;
n:o 14, angående stämpelafgiften;
n:o 15, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken; samt
n:o 16, angående bankovinsten.

Justerades ytterligare två protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 7,13 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.